

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ FAMILY
ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ ТА ПАРЕМІЙ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0352-1 а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Креuzова Юлія Олегівна

Керівник д.ф.н., доц. Галуцких І. А.

Рецензент к.ф.н., доц. Шевчук О. В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра англійської філології та лінгводидактики
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

Затверджую
В.о. завідувача кафедри _____
Надточій Н. О
« ___ » _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
КРЕУЗОВОЇ ЮЛІЇ ОЛЕГІВНИ

1. Тема кваліфікаційної теми магістра (проекту) «Особливості вербалізації концепту FAMILY засобами англійської фразеології та паремій»

Кевірник кваліфікаційної роботи (проекту) Галуцьких Ірина Анатоліївна
д.ф.н., доцент

затверджені наказом ЗНУ від «11» травня 2023 року № 516-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи 5 грудня 2023 р.

3. Вихідні данні до кваліфікаційної роботи (проекту)
теоретичні засади дослідження поняття «концепт», типології та структури концепту, концептуальна та мовна картини світу; словники англійської мови; вербалізація концепту FAMILY засобами англійської фразеології та паремій

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1) здійснити огляд теоретичних джерел; 2) розглянути типології та структури концепту; 3) порівняти концептуальну та мовну картини світу; 4) виявити систему вербалізації концепту FAMILY засобами англійської фразеології та паремій;

5) Консультанти кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Галуцьких І. А., к.ф.н., доц.	10.05.2023	10.05.2023
Розділ 1	Галуцьких І. А., к.ф.н., доц.	20.06.2023	20.06.2023
Розділ 2	Галуцьких І. А., к.ф.н., доц.	07.09.2023	07.09.2023
Висновки	Галуцьких І. А., к.ф.н., доц.	23.10.2023	23.10.2023

6. Дата видачі завдання 10.05.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	травень 2023	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2023	виконано
3.	Написання вступу	червень 2023	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	серпень 2023	виконано
5.	Написання практичного розділу	вересень 2023	виконано
6.	Формування висновків	жовтень 2023	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2023	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2023	виконано
9.	Захист	грудень 2023	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату).

Магістрант _____
(підпис)

Ю. О. Креузова
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____
(підпис)

І. А. Галуцьких
(ініціали та прізвище)

Нормо контроль пройдено
Нормоконтролер _____
(підпис)

Е. О. Веремчук
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 63 стор., 59 джерел

Об'єкт дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні концепту FAMILY та у розгляді його лексико-фразеологічних засобів вербалізації в англійській мові.

Метою роботи є дослідження, що присвячене вивченню концепту “family”, розкриття його основ та його вербалізації різноманітними засобами англійської мови.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення дослідження концепту в лінгвістиці (С. А. Аскольдова, А. П. Бабушкін, В. В. Колесов, В. А. Маслова, А. М. Приходько, та інші), та вербалізації концепту, як фразеологія та паремія (В. П. Анікін, Е. А. Добриднева, Т. А. Космеда).

Отриманні результати: досліджуючи поняття концепт ми можемо сформулювати таку позицію: концепт має загальне значення і це є така мовна одиниця, яка збирає та вбирає в себе зміст чисельних форм і дає їм першопочаток. Розглянувши фразеологізми на позначення концепту «сім'я» в англійській мові, можна зробити висновок, що вони залишаються одними із ключових цінностей для народу, засобами вираження культурної ідентичності представників цієї лінгвокультури. Наведені фразеологізми про сім'ю дають змогу побачити, яким чином у мовному складі відтворені складові сімейного життя: щастя, любов, взаєморозуміння, взаємопідтримка, сімейні проблеми, побут, взаємини між подружжям і дітьми, сімейні цінностей. Фразеологічний склад мови віддзеркалює культурну ідентичність не лише як фрагмент реальної дійсності, даний етнічній спільноті у безпосередньому сприйнятті, а й образ життя, світобачення і світовідчуття народу.

Ключові слова: *концепт, концептосфера, концептуальна картина світу, мовна картина світу, фразеологізми, сім'я*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ	6
1.1 Поняття концепту в сучасні лінгвістиці	6
1.2 Типологія та структура концепту	10
1.3 Концепт в мовній та концептуальній картині світу	15
РОЗДІЛ 2 ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ FAMILY	22
2.1 Вербалізація поняттєвого складника концепу Family в англійській мові	22
2.2 Вербалізації концепту Family за допомогою англійської фразеології та паремій.....	33
2.3 Вербалізації концепту Family за допомогою ціннісного складника	43
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	57

ВСТУП

Сучасна лінгвістика розглядає мову як суспільне явище, тісно пов'язане з культурою та історією народу. У центрі уваги стоїть особистість носія мови, яка досліджується через мову людини, яка віддзеркалює духовну сутність, мотивацію та ціннісну ієрархію, існуючу у свідомості носія мови. Аналізується мова в людині та людина в мові, ті звороти і вирази, які вона найбільш часто вживає, до яких у неї виявляється найвищий рівень емпатії. Мова втручається в усі розумові процеси, створює нові ментальні простори.

Роль мовної картини світу в цьому плані полягає перш за все в участі у категоризації й концептуалізації світу та об'єктивації нових структур знань. У зв'язку із цим постало питання про необхідність виявлення узагальненоабстрактних універсалій, які виокремлюють загальні властивості у систем, що мають самостійність, але в нормі функціонують у єдності й забезпечують смислотворення й комунікацію.

Зацікавленість лінгвістів феноменом родини можна пояснити тим, що етнічно-культурне відображення емоцій у мові, співвідношення універсального та етно-специфічного в уявленнях про почуття належать до популярних, але не повністю висвітлених питань у лінгвістиці. Соціальна складова поняття родина також важко переоцінити. Численні твори українських та зарубіжних письменників були присвячені саме цій темі, що вказує на її актуальність протягом сторіч.

Концепт “family” є цікавим об'єктом саме лінгвістичного дослідження ще і тому, що в європейському лінгво-культурному ареалі сприйняття родини є досить вербальним, тісно пов'язаним із словесним (літературним та повсякденним) вираженням.

Родина як складний та багатовимірний феномен психічного, соціального життя людини має високий аксіологічний статус у багатьох гуманітарних та негуманітарних дисциплінах: філософії, релігієзнавстві,

етиці, естетиці, літературній критиці, мистецтвознавстві, психології, антропології, соціології, політології та багатьох інших.

Багато лінгвістів у своїх дослідженнях звертались до розгляду концепту як до однієї з важливих одиниць лінгвістики (С. А. Аскольдова, А. П. Бабушкін, С. Г. Воркачев, В. В. Колесов, В. А. Маслова, А. М. Приходько, Ю. С. Степанов та інші), до розгляду таких способів вербалізації концептів, як фразеологія та паремія (В. П. Анікін, А. П. Бабушкін, В. В. Виноградов, Е. А. Добриднева, Т. А. Космеда).

Актуальність кваліфікаційної роботи зумовлена тим фактом, що внутрішній світ людини є однією із основних спрямованостей сучасних лінгвістичних досліджень та досліджень інших наук, але, все ж таки, є не повністю висвітленим питанням. Родина в свою чергу невід'ємна частина життя, що впливає на внутрішній світ людини від народження і до смерті.

Наукова новизна роботи полягає у спробі власного дослідження особливостей концепту; аналізуються мовні засоби вербалізації концепту “family” в англійській фразеології.

Об'єктом дослідження є вербалізований в англійській мові концепт “family”.

Предметом дослідження є різноманітні мовні засоби вираження концепту “family” в англійській мові, а саме паремія.

Метою роботи є дослідження, що присвячене вивченню концепту “family”, розкриття його основ та його вербалізації різноманітними засобами англійської мови.

Для дослідження поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- 1) дослідити поняття «концепт»;
- 2) визначити його типологію та структуру;
- 3) дослідити концепт в мовній та концептуальній картині світу;
- 4) дослідити такі засоби вербалізації як паремія;

- 5) проаналізувати концепт “family” як складову англомовної картини світу;
- б) продемонструвати на прикладі вербалізацію концепту “family” засобами англійської мови.

Матеріалом дослідження стали текстів, цитати, що пов’язані із концептом «родина», словники та наукові тексти, в яких **родина є предметом аналізу.**

Методи дослідження. Дослідження здійснювалось на основі використання таких методів та прийомів: функціональний метод лінгвістичного аналізу, описовий та порівняльний методи, метод аналізу словникових дефініцій та статистичних методів обчислення кількісних результатів.

Практична значущість обумовлюється можливістю використання отриманих результатів у різних сферах людської діяльності.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об’єкту, предмету та структурування роботи.

У першому розділі подаються загальні відомості про концепт як лінгвістичну дисципліну, особлива увага приділяється визначенню поняття «концепт», розглянуто питання типології та структури концепту та значення концепту в мовній та концептуальній картині світу.

У другому розділі містить визначено морфологічну структуру засобів вербалізації досліджуваного концепту “family” та визначено групу фразеологічних засобів вербалізації в англійській мові.

У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи. Загальна кількість сторінок 63, кількість використаних джерел 59.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУ

1.1 Поняття концепту в сучасній лінгвістиці

У сучасній лінгвістиці існує тенденція тлумачення культури через вивчення мови. Це насправді результативний спосіб, адже мова – це ключ до думки людини, природи її психіки.

На сьогодні опубліковано досить багато робіт, присвячених різним проблемам концептології, включаючи інтерпретацію поняття концепт. Вивчення концепту, на думку С. А. Шишкіної – це «подорож» у глибини мислення, спроба поділити досвід, що зберігається у пам'яті людини, на базові фрагменти. Така універсальна задача не може мати єдиного рішення, щоб підходило до всіх типів подібних досліджень, саме тому кожний великий авторитет у цій галузі має свій варіант визначення концепту. Спільним початком у розумінні концепту є те, що він сприймається як комплексне, багатовимірне соціопсихічне утворення, яке співвідноситься як з колективною, так і індивідуальною свідомістю [Хоршун 2010, с. 159]. Тож, на даному етапі розвитку когнітивної лінгвістики поняття концепт відноситься до числа нечітко визначених лінгвістичних категорій, оскільки сам термін концепт є відносно новим і не має однозначного визначення.

Поняття концепт – сучасний термін багатьох гуманітарних наук: мовознавства, літературознавства, філософії, лінгвістики, психології, культурології. У науковій літературі досить багато дефініцій цього поняття, оскільки воно є одним із ключових у дослідженні мовної картини світу. Тракткування терміну — концепт базується на семантиці латинського *coseptus*, який має наступні базові значення: збирати, поєднувати в собі;

уявляти собі, гадати що-небудь; написати, сформулювати; освідченість; відбуватись, виявляти себе, виникнути [Зінченко 2018, с. 35].

Великий тлумачний словник сучасної української мови дає наступне визначення: **концепт** – 1. Формулювання, загальне поняття, думка. 2. Вигадка, фантазія [ВТС 2005, с. 517]. У своєму словнику основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики А. П. Мартинюк подає таке визначення цьому явищу: «Концепт – мінімальна структурна одиниця знання.» Основоположником ідеї концепту вважають середньовічного логіка П. Абеляра. У філософському сенсі К. П. Абеляра є логіко-лінгвістичною категорією, що забезпечує перехід від світу думки до світу буття, але не завжди відсилає до реальної природи речей і може бути викривленим образом дійсності. У сучасній когнітивній лінгвістиці існує низка напрямів дослідження концепту, які ми об'єднуємо у дві групи на підставі стилю мислення, що визначає відношення ментального компонента мовного знака, який об'єктивує концепт, до фрагмента дійсності, до якого відсилає форма цього знака. У традиціях репрезентаційного стилю мислення концепт розуміється як «готове знання», ментальна репрезентація досвіду, яка є продуктом віддзеркалення суб'єктом об'єктивного реального світу (об'єктивізм) або продуктом розумової діяльності суб'єкта, що репрезентує світконструкцію, яка перебуває у свідомості суб'єкта і відбиває не світ як такий, а його уявлення про світ (суб'єктивізм). Спроба знайти компроміс між об'єктивістським й суб'єктивістським світобаченням втілюється в емпіричному розумінні концепту. З позицій діяльнісного стилю мислення концепт тлумачиться як динамічна сутність, що виникає у процесі інтерактивної дискурсивної взаємодії суб'єктів і складає зміст й, у кінцевому підсумку, мету цієї взаємодії – збереження екологічної системи «індивід – світ». Попри певні розбіжності у трактуванні концепту, науковці єдині у визнанні таких його характеристик:

- концепт є основною одиницею структурованого знання у свідомості людини;

- навантажений культурною інформацією;
- зміст і структуру концепту можна встановити через аналіз значення мовних одиниць, що його репрезентують (об'єктивують / вербалізують / актуалізують);
- факт мовної об'єктивації концепту свідчить про його актуальність для мовного колективу, але наявність або відсутність мовної об'єктивації концепту не впливає на реальність його існування у свідомості представників лінгвокультури як одиниці мислення;
- концепт може бути об'єктивованим окремим словом, словосполученням, фразеологізмом, реченням і цілим текстом (низкою текстів), а також невербальними засобами [Мартинюк 2012, с. 38].

Лінгвістичний енциклопедичний словник трактує «поняття (концепт) – явище того ж порядку, що і значення слова, але розглядається в іншій системі зв'язків; значення – в системі мови, поняття – в системі логічних відношень та форм, що досліджуються як в мовознавстві, так і в логіці» [ЛУС 2020, с. 384].

У філософському енциклопедичному словнику концепт трактується як: 1) оперативна одиниця мислення або людської психіки, квант структурування знання, що відбиває знання й досвід людини; оперативна змістовна одиниця пам'яті й поняттєвої системи, що об'єднує думки, якими оперує людина в процесах мислення. Зміст концепту охоплює дані про об'єкти та їхнє структурування, мережу їхніх взаємозв'язків, властивостей, усе те, що людина знає, думає, прогнозує, уявляє про об'єкти світу. Концепт узагальнюють різноманітні спостережувані та уявлювані явища до певного єдиного, підводять їх під одну рубрику; уможливають збереження знань про світ та постають будівельними елементами концептуальної системи, сприяючи процесам опрацювання та узагальнення суб'єктивного досвіду через підведення інформації під усталені суспільно напрацьовані (наявні в національно когнітивному просторі) категорії та класи тощо. Наприклад,

концепт «родини» об'єднує всі можливі значення, які вкладає в це поняття конкретна людина; 2) у лінгвокультурології концепт – це комплекс культурно зумовлених уявлень про предмет, що співвідноситься з поняттям, ментальний прообраз, ідея поняття. У мові концепт має певне ім'я, оскільки реальність відбивається у свідомості не безпосередньо, а через мову; 3) у когнітивній лінгвістиці – одиниця ментальних або психічних ресурсів свідомості й тієї інформаційної структури, яка відбиває знання й досвід людини; 4) у комунікативній лінгвістиці, психолінгвістиці концепт – це оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (*lingua mentalis*), усієї картини світу, відбитої в мозку людини; відомості проте, що індивід знає, припускає, думає, уявляє про об'єкти світу. Термін, уведений для пояснення процесів мислення та пов'язаний з одиницями ментальних і/або психічних ресурсів людської свідомості; оперативна одиниця пам'яті й усієї картини світу; знання, якими оперує людина в процесах мислення та які втілюють зміст досвіду та знань, результатів усієї людської діяльності, а також процесів пізнання світу. Концепт – це точка перетину між культурним світом і світом індивідуальних смислів, це «згусток культури у свідомості людини і те, яким шляхом людина входить у культуру» (Ю. Степанов), як вона її сприймає та переживає, входить у неї, історія поняття, його зміст. Концепт – це заступлення слова в індивідуальному баченні й у відповідному контексті (Д. Лихачов), особисте осмислення, інтерпретація об'єктивного значення та поняття як змістового мінімуму значення, власне насичення та інтерпретація. Концепт – це смислові кванти людського світобуття, що залежно від умов і потреб перетворюються у відповідні спеціалізовані формоутворення, «гени культури» як складник культурного генотипу. Культурна напрацьованість і значущість концепту досить легко простежуються через 1) семантичне поле концепту (наприклад концепти родини, щастя, родинний затишок в українському національно-мовному просторі); 2) формування навколо певного слова фразеологічної сім'ї; 3) кількісно частотне входження слова у

прислів'я, приказки, вислови, тексти популярних пісень, назви книг, часописів тощо. Концепт та його пізнавальна значущість, емоційна спрямованість, надособистісність, регулярно відновлюване звернення до концепту в мовній діяльності людини [ФЕС 2002, с. 300–301].

Отже, узагальнюючи наступні визначення поняття – концепт ми можемо сформулювати таку позицію: концепт має загальне значення і це є така мовна одиниця, яка збирає та вбирає в себе зміст чисельних форм і дає їм першопочаток. Адже він охоплює декілька областей лінгвістики [Зінченко 2018, с. 35]. З урахуванням вищенаведеного, концепт відображає зміст отриманих знань, досвіду, результатів усієї діяльності людини і результати пізнання нею навколишнього світу у вигляді певних одиниць, «квантів» знання. За твердженням дослідника М. Болдирев, концепти являють собою одиниці, смисли, якими людина оперує у мисленнєвому процесі. У свідомості вони формуються кількома способами: на основі чуттєвого досвіду; на основі практичної діяльності; на основі пізнавальної (експериментальної, теоретичної) наукової діяльності; на основі розумової діяльності під час здійснення операцій із уже відомими концептами; на основі комунікації (вербальної, невербальної) [Вісник 2014, с. 67].

1.2 Типологія та структура концепту

Говорячи про класифікацію концептів, варто зазначити, що це одне з перших теоретичних питань, поставлених лінгвістикою у ході її становлення. Сьогодні наявні кілька класифікацій концептів, заснованих на когнітивному підході, які відображають різні аспекти їх вивчення. Зазвичай, концепти класифікують за:

- типом знання та ступенем абстрагованості;

- складністю структури;
- соціальною належністю;
- мовною об'єктивацією;
- ступенем внутрішньоструктурної організації;
- формою мовної експлікації [36, 2022, с. 218–219].

У сучасній лінгвістиці на основі праць Ю. С. Степанова, Н. Д. Арутюнової, О. С. Кубрякової, З. Д. Попової, І. А. Стерніна, й ін. намітилася типологія концептів, яка за своїм змістовим наповненням набула такого вигляду: а) концепт-уявлення (мисленнєва картинка); б) концепт-схема; в) концепт-фрейм; г) концепт-сценарій; д) концепт-поняття; е) концепт-гештальт [Полюжин 2010, с. 82].

Розглянемо детальніше, що це значить:

- 1) *Мисленнєві картинки (уявлення)* – узагальнений чуттєво-наочний образ, актуалізований у процесі сприйняття предметів чи явищ навколишнього світу.
- 2) *Концепт-схема*, представлений узагальненою просторово-графічною схемою.
- 3) *Поняття* – відображає загальні, істотні ознаки предмета чи явища, результат раціонального його відображення й осмислення.
- 4) *Фрейм* – багатоконпонентний концепт, сукупність знань про стереотипну ситуацію; він залучає ситуацію комплексно, тобто включає в себе основну, типову й потенційно можливу інформацію, асоційовану з певною ситуацією.
- 5) *Концепт-сценарій* (скрипт), характерною особливістю якого є фактор часового виміру, тобто він включає в себе знання про сюжетний розвиток подій.
- б) *Гештальт* – цілісна концептуальна структура, яка поєднує чуттєвий і раціональний компоненти та яку вважають початковим ступенем процесу пізнання [Антонова 2010, с. 10–13].

Ще одна з наявних у сучасному мовознавстві типологій базується на структурних особливостях концептів. Відповідно розрізняють *однорівневі*, *багаторівневі* та *сегментні концепти*. Однорівневий концепт має лише чуттєве ядро, характерне для концептів-предметних образів і деяких концептів-уявлень. Структура багаторівневих концептів включає декілька когнітивних шарів різного рівня абстракції, а сегментного містить базовий чуттєвий шар, оточений кількома сегментами, рівноправними за ступенем абстрагованості. Особливості того чи того концепту можуть залежати від специфіки відображених у ньому об'єктів: предмети матеріального світу реалізуються в когнітивних структурах, які більшою мірою є колективними, а концепти абстрактних імен більш суб'єктивні за своєю природою. З погляду соціальної належності виділяють *універсальні концепти*, що мають спільні ознаки й загальнолюдське значення та *національні* – притаманні лише певному народові. У цю типологію вписуються також групові концепти (вікові, гендерні, професійні тощо) та *індивідуальні*, тобто притаманні одній людині. Інша типологія концептів має за підставу характер їхньої об'єктивації. З огляду на це дослідники виділяють *вербалізовані* концепти, що мають стійкі мовні засоби вербалізації й постійно об'єктивовані в комунікативному процесі, та *невербалізовані*, тобто які не мають стандартних засобів мовного втілення. Варто зазначити, що невербалізовані концепти досить важко виявити. Найбільш надійним способом виявлення невербалізованих концептів є зіставні (контрастивні) дослідження, які допомагають встановити мовні одиниці, що не мають відповідника в іншій мові / мовах. За ступенем внутрішньоструктурної організації концепти поділяють на *макроконцепти* та *мікроконцепти*. Макроконцепт трактують як концепт максимально широкого змісту з розгалуженою асоціатив но-вербальною сіткою смислових зв'язків. Він включає в себе інші концепти. Своєю чергою, мікроконцепт має менший об'єм, може входити до складу макроконцепту, а його семантична сітка

структурована лише в одному напрямі. Можливість вербалізації концептів за допомогою різних мовних одиниць дає підстави для поділу концептів відповідно до форми їхньої мовної експлікації. Так, виділяють *прості* концепти, репрезентовані одним словом, і *складні*, вербалізовані складнішими структурами (словосполученнями, фразеологічними одиницями, реченнями тощо) [Жаботинська 1998, с. 14–25].

У когнітивних дослідженнях простежується тенденція щодо формування структури концепту як явища, в якому виділяються окремі взаємозумовлені частини та яке характеризується визначеною, хоча й не жорсткою структурою. Це пояснюється тим, що концепт весь час функціонує, актуалізується у різних своїх складових частинах та аспектах, поєднується з іншими концептами та відштовхується від них.

Структура концепту включає в себе:

- ядро – поняттєвий складник;
- перцептивно-образний складник;
- ціннісний (валоративний складник);

Поняттєвий складник концепту становить фактуальну інформацію – пропозиційне знання, що спирається на мовну фіксацію (опис, визначення, дефініцію). Він може бути описаний за допомогою дефініційно-компонентного аналізу номінантів концепту.

Перцептивно-образний адстрат – це ті знання, образи та асоціації, які виникають у свідомості у зв'язку з тим чи іншим денотатом. Він формується на підставі узагальненого образу, в якому закладені індивідуальний досвід і колективне знання.

Ціннісний/валоративний епістрат – найголовніша іпостась концепту, зумовлена ставленням до нього, яке за визначенням має бути позитивним, оскільки спирається на ті духовні імпульси, які оживають у свідомості людини завдяки її належності до того чи іншого лінгвокультурного колективу. Валоративний складник концепту базується на актуальності й оцінності. Актуальність реалізується в продуктивності використання мовних

одиниць, які вербалізують концепт, наприклад, в частотності їх уживання в реальній комунікації, в т. ч. і у відносинах типу «стимул–реакція», «реакція–стимул». Аспект актуальності перевіряється кількісними методами, а оцінність – наявністю валоративного складника в денотаті мовної одиниці, що є ім'ям концепту, у властивих цій одиниці оцінних конотаціях, в її сполучуваності з оцінними епітетами. Наявність оцінного аспекту перевіряється методами компонентного та контекстуального аналізу [Стасюк 2014, с. 100-101].

Деталізуючи свої спостереження, І. А. Стернін розробляє теорію структури концепту в такому ключі: концепт має ядро та периферію. Ядро концепту складають базовий шар (чуттєвий образ – одиниця універсального предметного коду) та когнітивні шари – додаткові концептуальні ознаки, які впорядковуються за притаманними складові концепту когнітивними класифікаторами (форма, функція, розмір, матеріал тощо). Периферію концепту складає інтерпретаційна частина/поле – сукупність слабоструктурованих предикацій, що відображають інтерпретацію окремих концептуальних ознак та їх сполучень у вигляді тверджень [Стасюк 2014, с. 100-101].

Інтерпретаційне поле концепту включає когнітивні ознаки, які в тому чи іншому аспекті інтерпретують основний інформаційний зміст концепту, впливають з нього, представляючи собою деяке підсумкове знання, або оцінюючи його. Виділяють такі зони інтерпретаційного поля:

- 1) оціночна зона – об'єднує когнітивні ознаки, які виражають загальну оцінку, естетичну, емоційну, інтелектуальну і т. ін.;
- 2) енциклопедична зона – об'єднує когнітивні ознаки, що характеризують ознаки концепту, потребують знайомства з ним на базі досвіду, навчання;
- 3) утилітарна зона – об'єднує когнітивні ознаки, що виражають утилітарне, прагматичне ставлення людей до денотату концепту,

знання, пов'язані з можливістю та особливостями його використання для практичних цілей;

- 4) регулятивна зона – об'єднує когнітивні ознаки, які приписують, що треба, а що не треба робити у сфері, що покривається концептом;
- 5) соціально-культурна зона – об'єднує когнітивні ознаки, що відображають зв'язок концепту з побутом і культурою народу: традиціями, звичаями, конкретними діячами літератури і мистецтва;
- б) пареміологічна зона – сукупність когнітивних ознак концепту, об'єктивованих прислів'ями, приказками та афоризмами [Удовіченко 2014, с. 105-106].

Отже, можна зазначити, що концепти поділяються за ступенем абстрактності змісту – конкретні та абстрактні; за його природою – розумова картинка, схема, поняття, фрейм, сценарій і гештальт; за рівнем відображення народної ментальності – національні та універсальні, а також, виділяють вербалізовані та невербалізовані. Всі підходи є взаємодоповнюючими. Вони демонструють суттєві ознаки концептів – їх понятійний, ціннісний та образний складники, динамічність, дискурсивну обумовленість, варіативність і тематичну закріпленість. Крім того, концепт має визначену структуру: поняттєвий складник; перцептивно-образний складник; ціннісний (валоративний складник). Концепт формується в свідомості людини як чуттєвий образ, що поступово перетворюється у власне мовленнєвий.

1.3 Концепт в мовній та концептуальній картині світу

Протягом останнього часу однією з найважливіших проблем лінгвістики стала проблема відображення у свідомості людини цілісної картини світу, зафіксованої мовою. Людина, набуваючи досвід, трансформує

його в певні концепти, які логічно пов'язуючись між собою, формують концептуальну систему; вона конструюється, модифікується і уточнюється людиною безперервно. Концепти, опиняючись частиною системи, попадають під вплив інших концептів та видозмінюються. Змінюється з плином часу і кількість концептів, і об'єм їх змісту [Балашова 2007, с. 39]. Поняття «картина світу» потребує уточнення і чіткого визначення для того, щоб представники різних галузей мали можливість зрозуміти одне одного, тому необхідно дійти до того, що означає дане поняття у лінгвістиці. В найзагальнішому понятті *картина світу* – це комплекс знань про дійсність, який сформувався в суспільній, груповій та індивідуальній свідомості [Денисова 2005, с. 11].

Зауважмо, що термін *картина світу* виник під впливом ідей В. фон Гумбольдта та О. Потебні про внутрішню форму мови. На формування поняття «картина світу» вплинули теоретичні положення американської етнолінгвістики, зокрема гіпотеза «лінгвістичної відносності» Е. Сепіра та Б. Уорфа. Свого часу В. фон Гумбольдт і його послідовники вважали, що мова — «дух народу»; вона приховує особливий світогляд і специфічний спосіб мислення. Мова, очевидно, є зовнішнім проявом духу народу. Вона створює образ, картину світу, а, отже, відмінності в мовах узгоджуються з відмінностями в поглядах на світ» [Яремчук, с. 71].

Термін *картина світу* визначають як опис побудови Світу, вираження реальної структури природних явищ; комплекс фундаментальних понять, які віддзеркалюють специфіку людини та її буття в аспектах первинної антропологізації мови; змістовий аспект образу світу, сукупність його складових, а саме конкретних образів, уявлень, значень, певною мірою впорядкованих, духовний зміст, скарб знань, що живе і впливає на мову конкретного суспільства; сформовану і збережену національну картину світу, яка доповнена асимільованим знанням, що зафіксоване у мовних формах і обмежується рамками консервативної національної культури [Косенко 2010, с. 35].

Найбільш універсальною є концептуальна картина світу (ККС), пов'язана з усім континуумом знань людини про світ, і мовна картина світу (МКС) як засіб експлікації цих знань. Обидві ці картини світу є лише відображенням у взаємопов'язаних формах — формі пізнавальної діяльності і формі мови — вираження позамовної дійсності. До останньої подекуди вживають термін «об'єктивна картина світу», однак це було б неправомірно, бо картина — це вже певна інтерпретація, а об'єктивний світ є реальністю, яка не залежить від інтерпретації суб'єкта. Тому, гадаємо, слід розрізняти світ і картини світу, пов'язані з його відображенням у свідомості людини і вираженням цього відображення в мові [Лисиченко 2009, с. 12].

Більшість науковців (І. Голубовська, Ж. Соколовська, Ю. Караулов, Г. Колшанський, Т. Космеда, О. Кубрякова, В. Постовалова, Г. Рамашвілі, Б. Серебренніков, В. Телія, Г. Уфимцева та інші) відрізняють мовну від концептуальної.

Розглянемо детальніше, базовою одиницею мовної картини світу вважають слово, котре матеріалізує референт й концепт, означає й експлікує його, служить засобом відображення певного предмета, явища, процесу чи образу світової картини, є вказівкою на денотат. Структура мовної картини світу може бути представлена у вигляді поля з ядром, тобто мовцем, і периферією, тобто мовним колективом [Трофіменко, с. 35–36]. Кожна мова формує у її носія певний образ світу, представлений мово-країнознавчими відомостями про слова-поняття, крилаті вислови, ті словесні образи класичної літератури, що стали надбанням для певної культури, що являють собою мовні знаки культури. Вони реалізуються в певних образах-символах. Групування всіх мовних знаків культури, фразеологізмів за тематичними полями допомагає сформуванню у свідомості носіїв мови системне уявлення про мовну картину світу.

Дослідники по-різному підходять до опису та класифікації картин світу та їх складових. На основі розмежування мислення та мови як двох самостійних, однак взаємопов'язаних феноменів лінгвісти розрізняють дві

картини світу – концептуальну та мовну. Концептуальна картина світу слугує основою для формування мовної картини світу, пов'язана із сукупністю знань про світ та віддзеркалюється у свідомості людини як вторинне існування об'єктивного світу і яке є результатом її абстрагуючої діяльності. Мовну картину світу розглядають як виражену за допомогою мовних засобів, системно впорядковану, соціально значиму модель знаків, яка передає інформацію про навколишній світ, сукупність уявлень народу про дійсність на певному етапі розвитку, зафіксованих в одиницях мови, вираження особливостей уявлення про світ через мову, відображення у колективній свідомості та мовній системі загальних уявлень даного мовного колективу про світ. Мова виступає формою оволодіння світом, але не формою особливого світу. Світ – це людина та середовище у взаємодії, а картина світу є результатом переробки інформації про середовище і Людину. Окрім того, мова первісно «задає» своїм носіям певну картину світу. Науковці говорять про наявність взаємовпливу матеріального побуту, етнічного мислення, духовної культури та лінгво-культурного змісту мови. Концептуальна інформація існує у свідомості людини у вербальному і невербальному вигляді, але концепти завжди мають мовний вираз, тому аналіз мовних явищ допомагає проникнути у концептуальну систему [Саєвич 2012, с. 93–95].

Концептуальна картина світу – масштабніша від мовної. Вона не обмежена мовною інформацією, оскільки у її утворенні беруть участь різні типи мислення і не все, що пізнано людиною, набуває словесної форми, не все відображається за допомогою мови, і не вся інформація, яка надходить із зовнішнього світу, набуває мовного виразу [Белова 2001, с. 26]. Концептуальна картина світу інваріантна, постійно еволюціонує, вона здебільшого опирається на наукову інформацію. Складовими концептуальної картини світу є поняття і уявлення, тобто фундаментальні припущення про світ.

Однак концептуальна картина світу, що існує у вигляді концептів, що утворюють *концептосферу*, яка в свою чергу є сукупністю концептів, які сформовані на основі уявлень людини та групуються за тематичними ознаками, які існують у свідомості носіїв мови. Чим багатша культура, фольклор, література, наука, образотворче мистецтво, історичний досвід, та релігія нації, тим багатше концептосфера мови. Національна концептосфера складається з індивідуальних, групових, класових, національних та універсальних концептів, які передають загальнолюдські цінності [Косенко 2010, с. 105].

Також концептосферою називають об'єктивно існуючу сукупність вербально позначених і вербально не позначених, національно маркованих ментальних одиниць лінгвокультури, впорядкованих за принципом системності та організованих на засадах множинності, цілісності, зв'язку і структурованості, особливе утворення, яке постійно бере участь у пізнанні світу та задає взірці інтерпретації того, що сприймається.

Дослідники вважають, що це поняття вимагає диференціації у трьох основних площинах, а саме: 1) на позначення особливого способу пізнання світу та самого себе; 2) на позначення певного місця-творення у культурі; 3) як окремо взята концептуальна структура, яка покриває якусь сферу знання, не функціональну, що організується в ту чи іншу систему підмножин, або доменів, які відповідно покривають дещо вужчу сферу знання. Структурною одиницею концептосфери виступає домен як сукупність знань, необхідних для розуміння концепту, система концептів, які співвіднесені таким чином, що для розуміння одного з них необхідно розуміти всю структуру, до якої він належить. Семантичний простір мови є частиною концептосфери, яка отримала вираження за допомогою мовних знаків, сукупність значень, які передаються мовними знаками певної мови. У семантичному просторі мови наявні можливі світи, тобто створені мовою і описані за допомогою особливої системи мовних засобів умовні, гіпотетичні

світи, відмінні від того, що ми бачимо як звичайне, навколишнє, дійсний стан світу [Ковбасенко 2009, с. 186].

Отже, доходимо до висновку, картина світу — це сукупність уявлень людини про світ, концептуальна та мовна картини світу взаємопов'язані між собою: перша — об'єктивує знання у свідомості людини, що реалізується через мовну картину світу, але вона значно ширша; друга — засіб вивчення певних індивідуальних чи національних особливостей поведінки людей через моделювання концептів. Концептуальна картина світу, в свою чергу, є підґрунтям мовної картини, однак концептуальна картина світу універсальніша і є спільною для народів з однаковим рівнем знань про світ, у той час як мова відображає досвід кожного народу і виявляє не тільки спільні знання, а й своєрідність бачення світу.

Висновки до першого розділу

В результаті можна зробити висновок, що існує досить багато наукових робіт, які досліджують поняття концепт, концептологію, концептосферу, мовну та концептуальну картину світу. Підсумовуючи, все вище сказане про поняття концепт, можна дійти до єдиного розуміння, що концепт визначається як спонтанно функціонуюче в пізнавальній і комунікативній діяльності індивіда базове перцептивно-когнітивно-афективне утворення динамічного характеру, що підпорядковується закономірностям психічного життя людини і внаслідок цього, через низку певних параметрів, відрізняється від понять значень як продуктів наукового опису з позиції лінгвістичної теорії. Концепти ідеальні і кодуються у свідомості одиницями універсального предметного коду, які мають предметно-образний, тобто чуттєвий характер, а його універсальність зумовлена тим, що він є у всіх без винятку носіїв мови, хоча він різний у кожного індивіда, оскільки віддзеркалює суб'єктивний чуттєвий досвід людини, особисто нею отриманий у житті через органи чуття. Одиниця універсального предметного коду – найбільш яскрава, наочна, стійка особиста частина концепту, що має

образну природу. Образ, що становить одиницю універсального предметного коду, може бути випадковим, несуттєвим для цього концепту саме через його суто особистісної, індивідуальної природи, але, тим не менш, він виконує, кодує, знакові функції для концепту в цілому. Концептосфера – це чисто розумова сфера, що складається з концептів, що існують у вигляді розумових картинок, схем, понять, абстрактних сутностей, узагальнюючих різноманітні ознаки зовнішнього світу. Мовна картина світу – це та частина концептосфери, яка одержала вираження за допомогою мовних знаків, сукупність значень, переданих мовними знаками цієї мови. Зіставлення різних мовних картин світу дозволяє побачити загальнолюдські універсалії у відображенні, оточуючого людей світу і в той же час дає можливість побачити специфічне, національне, а потім і групове, і індивідуальне в наборі концептів та їх структуризації. Основними підходами до визначення концепту є: *когнітивно-психологічний* (концепт розглядається як явище свідомості людини, що забезпечує оперативне мислення та пізнання світу): *культурологічний* (у структурі концепту домінантним вважають культурний елемент, тобто алгоритми людської поведінки і символічні структури, які надають цій поведінці сенсу та значимості): *структурно-системний* (концепт трактують, з одного боку, як частину певної сукупності елементів, а з іншого зазначають, що він має складну структурну організацію): *епістеміологічно-інформаційний* (концепт визначають як носія структурованої інформації про предмети та явища навколишньої дійсності).

Отже, теоретичні джерела показують, що утверджені в мовознавстві підходи до тлумачення понять «концепт» та «концептосфера» дають змогу з нових позицій розглядати закономірності та особливості кореляції мови, свідомості та культури, а отже, відкривають нові аспекти взаємодії когнітивного мовознавства, лінгвокультурології, психології, культурології, філософії. Також з'являється змога розширити рамки змістовного аналізу мовних явищ, що додає значно більшу глибину і ефективність семантичним дослідженням.

РОЗДІЛ 2

ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ FAMILY

2.1 Вербалізація поняттєвого складника концепу Family в англійській мові

Останні десятиліття значно зріс інтерес до вивчення мовної семантики з метою встановлення як загальнолюдських закономірностей організації концептуальної системи, так і її етнокультурних особливостей. Виходячи з тези когнітивної лінгвістики про те, що концептуальна картина світу відображається у мовній, культурні аспекти концептуальної картини світу розкриваються та досліджуються за допомогою семантичного аналізу мовних одиниць.

Переосмислення значення слова, можливо з деякою часткою умовності, яке поділено на два види: метафоричне і алегорико-символічне. При метафоричному переосмисленні відбувається перенесення значення в іншу тематичну сферу, а при алегорико-символічному – ще й на інший, більш високий рівень абстракції [Андрусь 2008, с. 254].

Уявлення про концепт у призмі лінгвістичних досліджень полягає у тому, що це значуща одиниця запам'ятовування світу, уся сукупність пам'яті світу відображається у свідомості та психіці людини.

Представники когнітивної лінгвістики вважають, що кожна мова пов'язана з певною концептуальною системою, ця система дозволяє носіям мови розпізнавати, систематизувати, зберігати та обробляти інформацієм [Бакай 2000, с. 16].

Людина починає усвідомлювати навколишній світ, у результаті сого створюється система знань про світ, яка складається з понять, що наростають

у складності. *Компонентами концепту є:* 1) чуттєвий досвід, тобто синтез певних окремих відчуттів людини; 2) предметна діяльність людини, яка спрямована на оволодіння виробленими в суспільстві способами використання різноманітних «культурних» предметів; 3) розумова діяльність, результатом якої є утворення понять, концептів; 4) визначення концепту; 5) виведення концепту з інших концептів.

Концепція – це всеосяжна ідея, яка служить основою для будь-якого мислення. Ці одиниці демонструють знання, отримані шляхом досвіду, і накопичені знання людини. Індивід має думки в ідеях. У процесі розумової діяльності особа комбінує різні ідеї та поняття і в результаті цього процесу створює нові ідеї. Саме слово «концепт» вживається лінгвістами по-різному. Будь-яка ідея має базовий рівень, який зазвичай є специфічним чуттєвим досвідом, який є екземпляром універсального об'єктного коду, цей код допомагає нам концептуалізувати ідею через розумові процеси. У комплексних ідеях додаткові когнітивні компоненти додаються до базового шару і становлять ядро концепту [Живецька 2010, с. 20–25.]. Подібно до польової моделі визначення слова, можна припустити, що концепт має складну композицію і багатошаровість, ці шари можна виявити за допомогою аналізу мовних засобів, які використовуються для його представлення. Опис поля походить від слів ядро і периферія. Ядро складається з шарів, які мають найбільшу кількість сенсорних і візуальних деталей, основні шари є найбільш яскравими, а більш складні шари вносять свій внесок у периферію концепції. Периферійний статус того чи іншого концептуального компонента не обов'язково вказує на його незначущість у полі концепту, натомість статус компонента свідчить про ступінь віддаленості від ядра з точки зору конкретності та яскравості образного уявлення.

Когнітивні метафори виступають загальним компонентом образу і концепту, вони відображаються в мовній свідомості. Оскільки ідея вважається культурно виміряною одиницею, її основа завжди критична.

Набір ідей, які відображаються та інтерпретуються в термінах цінностей, завжди створюватимуть значущий ціннісний опис світу. Більшість лінгвістичного та культурного змісту походить від різних компонентів, які є передусім концептуальними, образними. Кожна компонентна частина описує функцію кожного компонента та призначення кожного компонента в цілому. Концептуальний компонент складається з лінгвістичних компонентів, які описують, визначають, порівнюють концепт з іншими концептами та мають концептуальне значення. Образний компонент складається з почуття, характеристики предметів і подій, які проявляються в пам'яті. Важливою складовою є загальнолюдські цінності, які виражаються в культурному контексті глобалізації, який, по суті, такий самий, як і інші символи, серед яких: хата, поріг, рушник, вогнище, родина [Городецька 2003, с. 21]. У свідомості будь-якої особистості, нації стабільно відбивається ядро історико-культурного поняття «родина», і це особливо яскраво виявляється в психологічному складі українського походження та етносу. У результаті, дослідники по-різному розуміють концепцію, але всі вони визнають, що структура концепції складається з кількох шарів, кожен з яких має різну важливість, ніж інші.

«Сім'я» – один із ключових концептів, необхідних для розуміння людської поведінки та особливостей ціннісних орієнтацій представників тієї чи іншої культури.

Кембриджський словник визначає це поняття як *«групу людей, пов'язаних один з одним спорідненим узами, – наприклад, мати, батько та їхні діти»* або тільки *«дітей сім'ї»*.

Оксфордський словник дає поняттю «сім'я» більш детальне визначення: *«група, що складається з двох батьків та їх дітей, котра живе разом, як об'єднання»*; *«група людей, які пов'язанні кров'ю чи шлюбом»*; *«усі нащадки спільного предка»*.

Асоціативний експеримент, проведений Н. А. Решке серед українських, англійських та американських студентів показав, що розуміння концепту

«родина» англійцями специфічне, порівняно з українськими та американцями. Тільки для англійців основною асоціацією з цим концептом став «будинок», а не «любов», яка за частотністю згадки зайняла лише четверте місце. Цей факт можна пояснити острівною психологією що характеризується високим ступенем закритості та дистанційності. Цими рисами пояснюється наявність серед асоціацій понять, які пов'язані із закритістю: *family circle* (сімейний круг), *community* (громада), *group* (група). Цікаво, що англійці виявилися єдиними, хто не асоціює сім'ю з осередком суспільства. Можна припустити, що причиною відсутності такого асоціативного зв'язку, також стала природна закритість англійців, які сприймають свій будинок і сім'ю, як щось закрите від інших. У зв'язку з цим згадується і той факт, що сім'я, як єдине ціле, не вивчалася британськими антропологами. Ще одна відмінна риса британського сприйняття сім'ї полягає в раціональності. Серед іншого англійці називали такі асоціації, які не зустрічаються в інших народів: *planning* (планування), *business* (бізнес), *tree* (дерево), *law* (закон). Такий важливий концепт, як сім'я/family у будь-якій мові представлений багатими, різноманітними мовними засобами [Шкуріна 2020, с. 47–49].

Розглянемо лексику, що відноситься до концепту сім'я/family в англійській мові.

“The American Heritage Dictionary” дає наступне тлумачення слова family:

- 1) *a fundamental social group in society typically consisting of one or two parents and their children* (основна соціальна група в суспільстві, яка зазвичай складається з одного або двох батьків та їхніх дітей);
- 2) *group of persons related by blood or marriage* (група осіб, які пов'язані кров'ю або шлюбом);
- 3) *all the members of a household living under one roof* (усі члени родини живуть під одним дахом);

- 4) *Biology. A taxonomic category of related organisms ranking below an order and above a genus. A family usually consists of several genera* (таксономічна категорія споріднених організмів, розташована нижче порядку та вище роду. Сімейство зазвичай складається з кількох родів);
- 5) *people in the same line of descent, lineage or same characteristics* (люди однакового походження, родоводу або однакових характеристик).

За даними “New Webster’s Dictionary of the English Language” слово family має схожі значення:

- 1) *the unit consisting of parents and their children* (спільнота, що складається з батьків та їхніх дітей);
- 2) *persons related by blood or marriage* (люди, пов’язані узами кровної спорідненості чи шлюбом);
- 3) *those who are descendants of a common progenitor* (ті, хто є нащадками одного прабадька);
- 4) *a clan* (клан, рід);
- 5) *noble or distinguished lineage* (знатний, видатний родовід);
- 6) *a group of related plants or animals forming a category ranking above a genus and below an order and usually comprising several to many genera* (група споріднених рослин або тварин, що утворюють категорію, розташовану вище за рід і нижчу за порядком і зазвичай охоплюють кілька або багато родів);
- 7) *a group of people united by certain convictions or a common affiliation: example: fellowship – земляцтво* (група людей, об’єднаних певними переконаннями або спільною приналежністю);

“School Dictionary” дає подібні тлумачення:

- 1) *parents and their children* (батьки та його діти);
- 2) *the children of the same parents* (діти одних батьків): *My parents raised a large family* (Мої батьки виховали багато дітей);
- 3) *a group of people connected by blood or marriage; relatives* (група людей, пов’язаних узами кровної спорідненості чи шлюбу; родичі);

- 4) *a group of people descended from a common ancestor; house, line, or clan* (група людей, які є нащадками одного предка; будинок, родовід, клан);
- 5) *a group of related languages descended from a common language* (група родинних мов, об'єднаних спільністю походження): *English belongs to the Indo-European language family* (Англійська мова відноситься до індоєвропейської мовної сім'ї); [23].

“Longman Dictionary of Contemporary English Online” визначає family/сім'ю як:

- 1) *somebody's extended family* (including not only parents and children, but also grandparents, aunts etc): *She gets a lot of help from her extended family.* (Вона отримує велику допомогу від своєї великої родини);
- 2) *all the people you are related to, including those who are now dead* (усі люди, з якими ви пов'язані, включаючи тих, хто зараз помер);
- 3) *група одного або двох дорослих та їхніх дітей, які живуть разом у групі, що складається з одного або зазвичай двох дорослих та їхніх дітей, що живуть разом: Do you know? (Ви знаєте родину, яка нещодавно переїхала до сусідньої квартири?);*
- 4) *children* (дітей): *Have you any family? (У вас є діти?);*
- 5) *somebody's family home, where someone's family live and where they lived as a child* (чийсь сімейний дім, де живе чиясь родина і де вони жили в дитинстві);
- 6) *a family business that runs by members of a family* (сімейне підприємство, яке ведеться членами сім'ї);
- 7) *a family resemblance, when members of the same family look like each other* (сімейна схожість, коли члени однієї родини схожі один на одного): *There's a strong family resemblance between all the sisters. (Між усіма сестрами є сильна сімейна схожість).*

Проведений аналіз словникових тлумачень лексичних одиниць зі значенням “family” («сім'я») показав, що вони збігаються у таких визначеннях:

- 1) Група осіб, які у родинних відносинах, тобто: *parents and their children*.
- 2) Група осіб, які пов'язані кров'ю або шлюбом: *group of persons related by blood or marriage*.
- 3) Група людей, які є нащадками одного предка; будинок, родовід, клан: *a group of people descended from a common ancestor; house, line, or clan*.

Отже, слово *family*, як концепт вербалізується в англійській лінгвістиці за допомогою вихідної поняттєвої сфери, тобто сім'я, це двоє дорослих та їхні діти, які проживають в одному будинку або група людей, які є нащадками одного предка.

Розглянемо поняття *family*, як близької спорідненості (*close relatives*: Мати/батько - *mother/father*). Візьмемо за основу словникові визначення

Mother:

- 1) *a female parent of a child or animal*;
- 2) *the cause and origin* (навіть словосполучення *mother country*, *Mother Nature*, значення слова “*mother*” у межах даної лексичної одиниці можна розкласти такі значення, як джерело життя і всього життєво необхідного для своїх дітей; джерело сил, енергії, добра, ніжності, турботи.

Англомовні канони образів матері та батька мають на увазі багато в чому аналогічні аспекти: - символ породження, створення; - символ захисту, заступництва, заступництва.

- 3) *релігійний аспект або біблійна етимологія: God's Mother (Mother of God); our first mother – прабатьківниця (Єва);*

Розглядаючи поняття **батько/father** отримуємо такі значення:

- 1) *чоловік, батько дитини або тварини*.
- 2) *релігійний аспект або біблійна етимологія: Fathers of the Church - отці церкви; Heavenly Father - Небесний Отець*.

Дещо більш віддалене, трохи більш офіційне, значення англійського слова “*father*”, через війну аналізу лексичного матеріалу нами зроблено

висновок у тому, що у англійській мові слово “father” має відтінок «державності» у нього вкладено більше поваги до статусу батька.

Син/дочка - son/daughter:

- 1) *someone's child a son or a daughter;*
- 2) *релігійний аспект або біблійна етимологія: son of God (a person established in the love of God by divine promise);*
- 3) *prodigal son/daughter* (блудний син/дочка): син/дочка, які залишають своїх батьків робити те, що вони не схвалюють, але потім шкодують і повертаються додому — часто використовується в переносному значенні.

В рамках аналізу метафори близької кривної спорідненості son/daughter, ми спираємося на порівняння англійського та українського словосполучень «мама синок» і “mother’s son”. Англійське словосполучення, вживане зазвичай у більш розгорнутому вигляді: “everymother’s son”, має абсолютну позитивну конотацію у значенні «все єдиного», «все як один (людина)». В українській мові визначається негативний відтінок – зніжений, звиклий до надмірної турботі, слабкий (фізично і духовно). В англійській мові цього українського словосполучення відповідає словосполучення “mother’s boy” (слово boy стилістично нейтрально), що і підтверджує нашу думку про позитивну культурологічну конотацію слова son, яка відсутня в україномовній культурі.

Порівнюючи вирази, “Eve’s daughter/дочка Єви”, відзначаємо, що англійський вираз має значення «представниця прекрасної статі» і більше ніяких значень не містить. В українській мові відбито якість жіночого характеру: дочка Єви – це жінка, яка страждає на надмірну допитливість, цікавість. Зазначимо, що значення українського фразеологізму дещо вужче, ніж у його англійського еквівалента. Проаналізувавши дані метафоричні вирази, можна відзначити, що англійське слово daughter стилістично нейтрально (деякою мірою тяжіє до негативного змісту дочки) і не має багатой образності для створення яскравих метафоричних переносів.

Українські приклади не представили контрастної картини ні за насиченістю, ні за образністю, хоча слід зазначити тяжіння до позитивного (тобто протилежного порівняно з англійською) змісту даного образу.

Брат/сестра - brother/sister вивчивши семантику слів “brother, sister”, можна констатувати силу спорідненого тяжіння, навіть взаємозалежність, взаємозамінність. Таким чином, суть коннотативного змісту становить символіка єднання та взаємодопомоги. Лексичний матеріал, що представляє метафоричний перенесення у сфері значень brother/sister, специфіку якого виявляє кілька україномовних прикладів, доводить, що англійське слово “sister” емоційніше і образно, ніж українське «сестра». Тут ми відзначаємо, що образна сфера розширюється за рахунок американських словосполучень. В окремих випадках повному накладенню (калькуванню) англійських та українських метафоричних переносів заважає розбіжність у граматичному роді – чоловічий/жіночий, як, наприклад, у словосполучення «*міста-побратиму/sister-cities*». Можливо, ще одна причина полягає в тому, що англійській культурі властиво відносити сакральні поняття до жіночого роду (тут ми маємо на увазі гендерну символіку найменувань спорідненості). Тут же спостерігається протилежна картина, порівняно з поняттям «брат» – “brother”. Якщо першому випадку («брат» – “brother”) образна сфера українського поняття перевищує англійську, то другому випадку – семантичне поле слова “sister” перекриває семантичне поле українського слова «сестра». Вибір концепту сім'я/family як об'єкт дослідження був зумовлений тим, що сім'я та сімейний побут були і залишаються найважливішою частиною культури народу, поза якою неможливо представляти його історико-культурний образ загалом.

Досліджуючи поняття концепту “family”, не можна залишати поза увагою його етимологію. Етимологічний аналіз базової лексеми *family*, що є іменем концепту “family”, є необхідним кроком для розуміння внутрішньої форми слова та визначення місця цього концепту в системі цінностей англійського та американського народів. Щоб розглянути етимологію

іменника *family*, звернемося спершу до словника Farlex Dictionary. У ньому зазначено, що спочатку лексему *family* вживали на позначення домашньої прислуги, а вже пізніше додалося значення «нащадки спільного предка». Ця лексема походить від латинського слова *familia* – *household, household servants*, що походить від іншого латинського слова *famulus* – *servant*. Тільки в 1667 році цим словом почали позначати батьків та дітей.

Словник Online Etymology Dictionary пропонує більше інформації. З нього ми дізнаємося, що вперше лексема *family* входить в обіг на початку XV століття, маючи значення *family servants, domestics collectively, the servants in a household*, тобто «домашня прислуга, всі люди, що живуть у одному господарстві». Пізніше значення дещо розширюється, додається уточнення про те, що до домогосподарства належать слуги та родичі господаря – *members of a household, the estate, property; the household, including relatives and servants*. Цікаво зазначити, що латинське слово *familia* рідко вживалося на позначення батьків та їхніх дітей, натомість використовувалося латинське слово *domus* (згадаємо прикметник *domestic* – «домашній»). Серед лексем, похідних від *famulus*, можна назвати *famula* – *serving woman, maid; famulanter* – *in the manner of a servant; famulitas* – *servitude; familiaris* – *of one's household, private; familiaricus* – *of household slaves; familiaritas* – *close friendship*. Лексема *family* замінила у вжитку старонормандське *hiwscipe, hiwan* («сім'я»), що співвідноситься зі старонормандським *hjon* – *one of the household; married couple, man and wife; domestic servant, старогерманським hiwo* – *husband, hiwa* – *wife, готським haims* – *village, старонормандським hamvillage, home* [OED, 57].

Як вказує словник Century Dictionary, починаючи з 1540-х років, лексема *family* починає вживатися у значенні *collective body of persons who form one household under one head and one domestic government, including parents, children, and servants, and as sometimes used even lodgers or boarders* (колективну групу осіб, які утворюють одну родину під одним головою та

єдиним домашнім урядом, включаючи батьків, дітей та слуг, а іноді навіть мешканців або пансіонатів).

Пізніше, у 1580-х роках, значення дещо звужується, вказуючи на спільного предка – *those who descend from a common progenitor, a house, a lineage*. І вже з 1660-х років ця лексема набуває значення: *parents with their children, whether they dwell together or not*, а також дещо ширше *persons closely related by blood, including aunts, uncles, cousins*. Починаючи з 1660-х років, слово *family* входить у мову в якості прикметника, маючи значення *suitable for a family* – «сімейний», яке не змінилося і досі. Трохи пізніше лексема *family* стає складовою частиною багатьох словосполучень. Так, словосполучення *family values* – «сімейні цінності» – вперше зустрічається у 1966 році. Фраза *in a family way*, що вживалася в значенні *pregnant* – «вагітна», з'являється в 1796 році. Варто зазначити, що ця фраза зустрічається в небагатьох сучасних словниках, таких, як *Longman Dictionary of Contemporary English* та *Collins English Dictionary*. У 1809 році входить в обіг словосполучення *family circle*, «сімейне коло». А в 1856 році з'являється словосполучення *family man*, «сім'янин», що має значення *man devoted to wife and children, man inclined to lead a domestic life*. Цікаво, що раніше, починаючи з 1788 року, воно означало *thief* – «зłodій», через те, що слово *family* вживалося також у побутовому мовленні зі значенням *the fraternity of thieves*. Словосполучення *family tree* – «сімейне дерево» – у значенні *graph of ancestral relations* датується 1752 роком.

Отже, поняття «сім'я» є одним із найважливіших понять в англійській мові. У нашому дослідженні основним концептом англійської мовної картини світу є концепт «сім'я», який виводиться на матеріалі англійських фраз. Базуючись на розумінні того, що значення є кластерами значень або понять, методологія вивчення значень у мові походить від поняття «поняття». Зокрема, поняття «сім'я» є ключовим для будь-якої культури, нації, оскільки воно репрезентує найважливіші компоненти та цінності сутнісної філософії населення, а також вважається першорядним для

розуміння національного характеру. З 16 століття слово «сімейний» увійшло в мову як прикметник, це означає, що воно підходить для сім'ї, яке з тих пір залишилося незмінним. Пізніше лексема сім'я може входити до складу більшості словосполучень, наприклад: *сімейні цінності, сімейне дерево, генеалогічне дерево, сімейне коло, сім'янин*. За допомогою етимологічного аналізу можна вивести історію концепту та процес створення нових семантичних ознак, полісемію, яка не є випадковою, а натомість є детермінованим внутрішнім представленням слова, заснованим на фундаментальних рамках, цьому створює понятійний ланцюжок визначення слова. Етимологічний аналіз лексеми family є необхідним кроком для визначення внутрішньої форми цієї лексеми, розуміння і визначення місця концепту "family" у системі цінностей англійського та американського народів. Безсумнівно, поняття «сім'я» можна вважати універсальним у своїй поширеності в різних культурах, але специфічним у своєму вираженні в кожній мові. Важливо визнати, що поняття «сім'я» має особливе значення в англійській мові, це пояснюється духовною цінністю, яку воно представляє.

2.2 Вербалізація концепту Family засобами англійської фразеології та паремій

Звертаючись до фразеології, відзначимо, що різницю між метафоричною і алегорико-символічними фразеологічними одиницями можна пояснити з допомогою понять, значення і ситуативного сенсу. У фразеологізмах та метафорах значення та ситуативні сенси в основних рисах збігаються. На відміну від метафор, алегорико-символічні фразеологічні одиниці можуть мати ситуативний сенс, що дуже суттєво відрізняються між собою, в рамках загального, вельми абстрактного значення.

В рамках вивчення великої кількості фразеологізмів українською та англійською мовами ми розділили фразеологізми, пов'язані з концептом «family» на семантичні групи. Обидві мови насичені фразеологізмами, що відображають матеріальне становище сімей, тривалість шлюбу, стосунки між домочадцями тощо. Нижче наведений список виявляє відсоткове співвідношення фразеологізмів англійської мови, безпосередньо об'єднаних з концептом “family”: 42,9% – сімейні відносини; 16,7 % - тривалість шлюбу (хронологічні рамки); 11,9 % – життєві проблеми; 9,5 % – родинні стосунки; 7,2 % – сімейні статуси, розподіл домашніх обов'язків; 7,1 % – матеріальна складова сім'ї [Давиденко. с. 180].

Отже, почнемо з останньої групи фразеологізмів, яка відбиває матеріальну складову сім'ї. Ми не могли не звернути увагу на цю групу фразеологізмів, оскільки матеріальна складова грає одну з найважливіших ролей існування та буття інституту сім'я. Наприклад, нами були знайдені такі англійські фразеологізми та їх українські еквіваленти, як:

- “*First thrive and then wife*” – спершу оперись, а потім і вгору;
- “*It's all ill bird that fouls its own nest*” – худий птах, якому гніздо своє не мило;
- “*Be born with a silver spoon in one's mouth*” – народитися в багатій сім'ї;
- “*Children are poor men's riches*” – багатому телята, а бідному хлопці;
- “*Marriage of convenience*” – шлюб із розрахунку;
- “*Marry for love/money*” – любов за коханням/розрахунком;
- “*Love match*” – шлюб із кохання.

Слід зазначити, що деякі англійські приказки та ідіоми мають кілька значень в українській мові і навпаки, що допомагає найточніше зрозуміти зміст фразеологізмів двома мовами.

Не менш важливими у вивченні фразеологізмів концепту “family” вважається така група – сімейні статуси, розподіл домашніх обов'язків. Сімейні статуси та обов'язки відрізняються у кожній сім'ї, будуються певним

чином, а так само, так чи інакше, впливають на становище кожного члена сім'ї. Наприклад:

- *“Men make houses, women make homes”* – чоловік – будівельник дому, а дружина – хранитель дому; чоловік - голова, дружина - душа;
- *“One’s (the) better half”* – подружжя;
- *“Sissy / Mummy’s boy / Mother’s darling”* – синочок, маминий синочок;
- *“A pampered little creature / Mammy’s darling (daughter)”* – мамина дочка;
- *“The head of the family”* – голова сімейства;
- *“The prodigal son”* – блудний син;
- *“There is a black sheep in every family / Many a good father has but a bad son”* – в сім'ї не без виродку;
- *“The baby of the family”* – молодша дитина;

Проблеми, що стосуються життєвих проблем, є дуже важливими, оскільки торкаються всіх членів сім'ї. Наведемо приклади фразеологізмів, що відображають такі проблеми:

- *“Accidents will happen in the best regulated families”* – скандали трапляються й у найкращих сім'ях;
- *“A skeleton in the closet”* – скелет у шафі;
- *“Where there’s marriage without love, there will be love without marriage”* – шлюб без любові загрожує любов'ю поза шлюбом;
- *“There’s nothing out of the ordinary in it / After all, it’s common practice”* – звичайна (життєва) справа;
- *“That’s up to you / Please yourself / It’s for master to decide / Do as you please, it’s for you to decide”* – твоя справа (справа хазяйська);
- *“Common vanities / secular cares”* – житейська (мирна) метушня.

Наступна група фразеологізмів є однією з найцікавіших – група, яка вказує на хронологічні рамки шлюбу. Цю групу представляють такі фразеологізми:

- **П'ять років спільного життя** (the 5th anniversary), так зване дерев'яне весілля – *“Wooden wedding”*;
- **Десять років спільного життя** (the 10th anniversary), в українській мові олов'яне весілля – *“Tin wedding”*;
- **П'ятнадцятирічна річниця** (the 15th anniversary), в англійській мові звана *“Crystal wedding”*, а український еквівалент – Кришталеве весілля;
- **Річниця в 20 років спільного життя** (the 20th anniversary): *“China wedding”* - Порцелянове весілля.
- **Срібне весілля, річниця у 25 років** (the 25th anniversary), називається *“Silver wedding”*;
- **П'ятдесят років спільного життя** (the 50th anniversary), золоте весілля – *«Golden wedding»*;
- **Діамантовим весіллям називають річницю в 75 років** (the 75th anniversary) – *“Diamond wedding”* [Давиденко, с. 180].

Остання, і найчисленніша, група фразеологізмів, що відбиває сімейні відносини, а як і негативну і позитивну боку сімейного життя. Фразеологізми цієї групи часто використовується подружніми парами у повсякденному житті, загострюючи увагу на традиціях сім'ї, на сварках, негараздах. Наприклад:

- *“You may choose your friends; your family is thrust upon you”* – батьків не обирають;
- *“A babe in the house is a well-spring of pleasure”* – діти не в тягар, а в радість;
- *“A black sheep”* – ганьба родини;
- *“Every mother thinks her own gosling a swan”* – дитя хоч і криво, а батькові-матері диво; Будь-яка мати вважає свого гусеня лебедем;
- *“Get on like a house on fire”* – ладнати один з одним; жити душа в душу;

- *“The quarrel of lovers is the renewal of love / The falling out of lovers (faithful friends) is the renewal (the renewing) love / Love’s no complete without quarrel / Lovers’ tiffs are harmless”* – милі лаються, тільки тішаться;
- *“Blood is thicker than water”* – голос крові не заглушити;
- *“Be under petticoat government / Wear the breeches / Be under one’s wife’s thumb / / Be pinned (tied) to one’s wife’s apron strings / Be a henpecked husband / Keep one’s husband under one’s thumb”* – бути підкаблучником, тримати чоловіка під каблуком;
- *“Like father, like son / Like begets like / The chip is equal to the wood / As the old cock crows, so does the young”* – яблуко від яблуні недалеко падає;
- *“In love is no lack / Lovers live by love, as larks live by leek / A cottage is Paradise with the man you love”* – з коханим Рай і в курені;
- *“To live as on a volcano”* - жити як на пороховій бочці;
- *“To live like a cat and a dog”* – жити як кішка із собакою;
- *“Make a cuckold of smb”* – зраджувати чоловікові, ставити роги;
- *“In love and (complete) harmony”* – жити у гармонії (згоді) друг з одним;
- *“Fathers and sons (children)”*– батьки та діти (generation gap);
- *“Marriage is a stone wall”* – за чоловіком – як за кам’яною стіною;
- *“A good wife makes a good husband”* – у хорошій дружини та чоловіка немає ціни / за доброю дружиною та чоловік гарний;
- *“Keep your eyes wide open before marriage, half shut afterwards”* – дивись у вічі до шлюбної ночі, а потім – примружуй;
- *“His hat covers his family”* – без дружини, як без шапки;
- *“Every Jack must have his Jill”* – усяка наречена для свого нареченого народиться;
- *“Shoulder to shoulder”* – пліч-о-пліч (разом жити);
- *“Spell things out”* - з’ясовувати стосунки і т.д.

У сім'ї засвоюються основні соціальні знання, здобуваються моральні вміння та навички, закладаються певні цінності та ідеали, формуються звичаї та традиції – відбувається соціалізація людини. Ці концепти знаходяться в іншій площині, ніж, наприклад, філософські концепти правда і істина, добро і благо, обов'язок і обов'язок, щастя, значущі для української культури такі концепти, як доля, душа, жалість, або унікальні українські концепти туга, молодечтво, воля та ін. Вони співвідносяться з важливими сферами людського життя: господарсько-економічного, репродуктивного, освітньо-виховного, психологічного, емоційного та культурно-духовного.

До першої групи, були віднесені фразеологізми, які відбивають родинні стосунки чи, іншими словами, показують родинні зв'язки усередині сім'ї, а й поза її межами.

Слід зазначити, деякі англійські фразеологізми мають кілька українських еквівалентів і навпаки, що дозволяє більш точно визначити зміст і значення фразеологізмів у двох мовах.

Наступна група фразеологізмів не менш важлива для визначення досліджуваного нами концепту «родина» – це сімейні статуси та розподіл обов'язків. У кожній сім'ї вони закладаються по-своєму і відіграють певну роль кожного члена сім'ї. Наприклад:

- *“One's (the) better half”* – найдорожча половинка; дружина; подружжя;
- *“Head of the family”* – глава сім'ї;
- *“Mummy's darling (daughter) / A pampered little creature”* – мамина донька;
- *“The prodigal son”* – блудний син;
- *“Mother's darling / Mummy's boy / Sissy”* – маменькин синок (синочок).

На етапі розвитку суспільства, сім'я відчуває дуже серйозну проблему – зрада. Навіть таке поняття також знайшло своє відображення у фразеології і зараз вважається також складовою сімейних відносин. Зрада чоловіка – дуже сумна подія в спільному житті, яка руйнує не тільки відносини між подружжям, але і викликає такі почуття як недовіра, зневага і, зрештою,

розлад або розлучення. У фразеології поняття зради закріпилося досить комічному вираженні, такому як: “*Make a cuckold of smb. (eg one’s husband, fiancée)*” – наставляти роги (змінювати чоловікові, нареченому). Або інший варіант: “*The eternal triangle*” – любовний трикутник. Дані фразеологізми широко використовуються у повсякденному житті.

В англійській мові існує кілька різновидів фраз, які використовуються, поняття «сім’я» виводиться з різних точок зору. У процесі дослідження на основі англійської мови ми виділили декілька семантичних кластерів, пов’язаних із поняттям «сім’я». У першій групі були фрази, які відображали сімейні стосунки, а точніше, демонстрували зв’язок між членами сім’ї чи відвідувачами.

Важливо визнати, що лінгвокультурний підхід до розуміння ідей передбачає наявність двох окремих частин: концептуальної та культурної основи. Концептуальний компонент концепту є основою лексикографічного визначення слова, а культурологічний компонент містить оцінку аксіології, емоцій, асоціацій, образів, абстракцій. У результаті культурний концепт передає етнічну специфіку концепту, національний дух народу, особливості ментального світу конкретного етносу.

Концептосфера – це загальна ментальна репрезентація нації, яка характеризується «духом народу», за словами В. фон Гумбольдта, цей дух притаманний життю кожної нації та характеризується невидимим ореолом. Ідеї, які є одиницями етнічно-культурної інформації, мають ознаки національної точки зору на предмети та ідеї, виражені через мову. Для прикладу розглянемо одиниці фразеології, пов’язані з поняттями «сім’я» і «дім», це важливі поняття в будь-якій культурі. Концепція сім’ї, яка вважається одним із п’яти фундаментальних інститутів суспільства, ця концепція забезпечує стабільність і здатність до оновлення населення в кожному наступному поколінні. І навпаки, сім’я функціонує як невеликий кластер – найбільш компактна і послідовна одиниця суспільства [Приходько 2008, с. 322.]. Ідея «сім’ї» зазвичай виражається англійськими фразами, які

ілюструють зв'язок між сім'ями, статус сім'ї, стосунки між членами сім'ї, кровні зв'язки та фінансовий стан сім'ї. Наступний група фразеологізмів асоціюється з сімейними стосунками, ця асоціація демонструє як позитивні сторони сімейного життя, так і негативні. Здатність мови як засобу передачі культури відображає культуру народу, його світогляд, матеріальні та духовні аспекти його життя, а лінгвістика вважається неодмінною складовою гуманітарного знання, що формує особистість. Цінності та стереотипи виражені в прислів'ях і висловлюваннях, які представляють погляд країни на життя, концепцію цієї сторони життя. Ідея сім'ї демонструється в пареміях, які використовуються для представлення різних мовних і культурних традицій. Сьогодні сім'я вважається невід'ємною частиною людської культури світу, вона зберігає традиційні цінності країни. В умовах соціальних змін, що відбуваються – зростання національної ідентичності, повернення до витоків, ламання стереотипів, зміна ставлення до сімейних цінностей, вкрай важливо зберегти розуміння сім'ї як малої соціальної групи, що базується на шлюбі і кровної спорідненості, спільним життям і взаємною відповідальністю. Дослідження англійських та українських прислів'їв та приказок виявило ефективність паремій в описі родинних стосунків. Сім'я традиційно була значною частиною культури. Щастя пов'язували з благополуччям сім'ї.

Протягом багатьох століть сім'я розвивалася та розвивається, відбиваючись у прислів'я-приказковому фонді даного народу. Прислів'я та приказки є важливим джерелом інформації для лінгвіста. Лінгвокультурологічний аналіз прислів'їв та приказок проводився за допомогою застосування методик інтерпретації, інтроспекції та компонентного аналізу. Методом суцільної вибірки було відібрано 32 приказки та парем'я, у яких йдеться про поняття «родина», всі прислів'я-приказкові висловлювання були класифіковані на відповідні семантичні групи .

Розподіливши всі прислів'я та приказки, ми виявили 12 семантичних груп. Перерахуємо їх:

- 1) **Семантична група «Діти схожі на своїх батьків»** (*Like father, like son; Like mother, like daughter; Like parents, like children; One night a father overheard his son pray: Dear God, Make me the kind of man my Daddy is. Later that night, the Father prayed, Dear God, Make me the kind of man my son wants me to be*);
- 2) **Семантична група «Багатство і щастя батьків – у дітях»** (*Children are poor men's riches; Happy is he that is happy in his children; He that has no children knows not what love is; A man or woman with many children has many homes; To a father growing old nothing is dearer than a daughter*);
- 3) **Семантична група «Діти – дар Божий»** (*Remember that your children are not your own, but are lent to you by the Creator*);
- 4) **Семантична група «Батьки люблять дитину, якою б вона не була»** (*Every mother thinks her own gosling a swan*);
- 5) **Семантична група «Виховання дітей»** (*Charity begins at home; An undutiful daughter will prove an unmanageable wife; The father who does not teach his son his duties is equally guilty with the son who neglects them; Don't wait to make your son a great man – make him a great boy*);
- 6) **Семантична група «Діти потребують часу та турботи»** (*One chick keeps a hen busy; Fatherhood isn't easy like motherhood; Fatherhood is asking your son to make up a name rather than tell anybody who he is; My childhood should have taught me lessons for my own fatherhood, but it didn't because parenting can only be learned by people who have no children; Fatherhood is helping your children learn English as a foreign language*);
- 7) **Семантична група «Подружжя схоже один на одного»** (*A good Jack makes a good Jill; A good wife makes a good husband*);

- 8) Семантична група «**Подружжя повинні піклуватися один про одного**» (*The cobbler's wife is the worst shod; The woman who loves her husband corrects his faults; The man that loves his wife exaggerates them*);
- 9) Семантична група «**Діти – протилежність батьків**» (*Many a good father has but a bad son; Miserly father makes a prodigal son; One of life's greatest mysteries is how the boy who wasn't good enough to marry your daughter can be the father of the smartest grandchild in the world*);
- 10) Семантична група «**У кожної людини є своя друга «половинка»**» (*Every Jack has his Jill; Marriages are made in heaven; Behind every great man, there stands a woman; Man can't live in this world alone*);
- 11) Семантична група «**У шлюбі відкривається характер подружжя**» (*All are good lasses but whence come the bad wives; Keep your eyes wide open before marriage, half shut afterwards*);
- 12) Семантична група «**Не з багатством жити – з людиною**» (*A great dowry is a bed full of brambles*).

Отже, сім'я в англійському суспільстві має велике значення, адже має зв'язок майже з усіма сферами життя людини. Сім'я, в якій виросла людина, або ж яку створила вона сама, значно впливає на її життя – потомство, оточення та матеріальне благополуччя. Концепт FAMILY вербалізується у пареміологічному фонді сучасної англійської мови за допомогою прислів'їв та приказок різноманітної структури, що можуть бути представлені і як словосполученнями, і як окрема синтаксична одиниця із завершеним когнітивним та інформаційним значенням. В англійській пареміології переважають ідеї створення сім'ї, вибору партнера, утримання господарства, будинку, сімейних відносин та виховання дітей.

2.3 Вербалізації концепту Family за допомогою ціннісного складника

Сім'я – одна з найважливіших форм організації життя людей, яка має фундаментальне значення як для кожного окремого індивіда, так і для суспільства загалом. Вона спирається на шлюбний союз, родинні зв'язки, різноманітні відносини між чоловіком і дружиною. Сім'я дає змогу задовольнити значну частину фізичних і духовних потреб людини. За сприятливих умов – це найбільш надійний духовний притулок особи, те місце, де її чекають, люблять, готові зрозуміти і допомогти, де панують взаємоповага, взаємна моральна і правова відповідальність. Важливість сімейних цінностей зумовлена тим, що ціннісна свідомість людини творить її власний світ емоційних переживань, ціннісних образів. У ціннісній формі індивід не об'єктивує, а суб'єктивує зовнішню дійсність, привласнюючи її, наділяючи людськими смислами, стверджуючи тотожність із самим собою. Ціннісна свідомість не цікавиться, чим є предмет сам по собі, для неї важливо лише те, яке значення він має для людини, в чому його цінність. Прекрасне і потворне, піднесене і нище, трагічне і комічне, добро і зло не існують в об'єктивному світі самі по собі. Вони відчуються людиною як оцінки реальних явищ [Кравченко 2015, с. 229].

Реальна дійсність, різноманітні аспекти взаємодії людини з об'єктами навколишнього середовища виражаються через мову, яка є продуктом розумової діяльності та мовленнєвої творчості людини. Пізнаючи світ, людина намагається визначити цінність предметів, явищ, законів природи, суспільства для свого буття. Цінність предметів або явищ змінюється на кожному історичному етапі розвитку суспільства, а відповідно змінюється і їх оцінка людиною як особистістю і як членом суспільства. Таким чином, аксіологічне, або оцінне, ставлення до реальної дійсності є унікальною антропоцентричною формою сприйняття. Оцінка відзначається складністю процесу виникнення, а тому вона є одночасно категорією семантики,

когнітології, логіки, філософії та лінгвістики. Поняття оцінки, його природу, відношення до наукового знання та реального світу, співвідношення ціннісного буття та оцінної свідомості, специфіку оцінки індивідом або соціальними групами системи загальнолюдських цінностей, причини змін ціннісних орієнтацій тощо досліджує саме аксіологія [Баран 1999, с. 31].

Розглянемо, як репрезентується концепт сім'ї в англійській свідомості. Сім'я є цілим, що наочно ілюструється у вірші "A Family Fingerplay" – лічилці, під час читання якої дитина перераховує пальчики, піднімає їх по черзі: «Мама це вказівний палець, вона всіх любить (*This is the mother / Who loves everyone*); тато – середній палець, дуже веселий (*And this is the father / Who is lots of fun*); сестра – безіменний палець, вона допомагає і грає (*This is my sister / She helps and she plays*) і мізинець – малюк, який росте з кожним днем (*And this is the baby / He's growing each day*). На заключному рядку вірша дитина показує великий палець – це собака Джекі, що гризе кісточку (*Why it's Jackie, the dog, And he's chewing a bone*). Тварина також виступає членом сім'ї». Методика рахункових ігор сприяє використанню частин тіла (пальців) для направлення дитини на підлеглого у вираженому пізнавально-навчальному змісті. Граючи, дитина не тільки дізнається про рахунок, але і формує початкове розуміння всієї сім'ї, як єдиного цілого.

З зазначеного очевидно, як різко контрастують два зазначені нами концепти «Сім'я». У нашій роботі неодмінно хочеться провести тематичний міст між заявленим концептом і фактами, термінами, поняттями, явищами, що логічно впливають з нього. Зв'язок очевидний; сім'я – це не тільки хрестоматійний «осередок суспільства», а й рідне домашнє «гніздечко». З наукової ж точки зору в англійській мовній картині світу концепт "Home" є основним, гіпермасштабним і всеосяжним поняттям, що містить концепт "Family" з тривалою етногеографічною історією. Зрозуміло без коментарів, що будинок – це сімейне житло, якщо розглядати концепт "Family" у просторово-часовій площині. З етнічної позиції – це група людей з певними взаємними потребами. Сім'ї потрібен дах. Водночас ми вже мали можливість

у роботі підкреслити, що ставлення до сім'ї та дому у Великій Британії особливе. Специфіка його полягає у граничній замкнутості простору, гіпертрофії герметизації. У традиційній англійській сім'ї не люблять приймати гостей, і тим більше ніколи не впускають у нього (як і захищають від таємниць) віддалену рідню чи сторонніх. Ця якість знаходить своє вираження у мовній картині світу [Тікан 2017, с. 50–53].

Отже, лексема *home* стає внутрішньою складовою більш загального поняття – *Family*. Порівняно з українським чи іншим європейським фрагментом світобудови, *home* в англійському мовознавстві персоніфікується у більшому обсязі. Сам же концепт “*Home*” по відношенню до “*Family*” стає прямим репрезентантом людей, які проживають у ньому. Інакше кажучи, “*Home*” стає лексичним синонімом концепту “*Family*”.

При аналізі сучасного типу американської сім'ї та виявленні її цінностей увага була звернена до Інтернету – джерела. На американському форумі, присвяченому сім'ї, учасникам було запропоновано питання: “*What values do you consider the most important? Why?*” [Семенюк 2008, с. 256].

У результаті проведеного дослідження було виявлено такі характеристики, які є найціннішими з погляду сучасної людини: благородство – чесність (9 випадків вживання), повага (6), працьовитість (4), любов (4), ставлення до інших як до самих себе (4), віра в Бога (3), турбота (3), правила доброго тону (2), послух (2), духовність (2), довіра (2), стриманість (1), надія (1), співчуття (1). Підсумовуючи слід зазначити, що, незважаючи на зміну складу сім'ї та сімейні цінності залишаються незмінними. Американці, як і раніше, цінують повагу, послух, чесність, шляхетність, духовність, любов, турботу, віру в Бога, надію, довіру і намагаються ці якості передати наступному поколінню.

У результаті фразеологічні одиниці є індикаторами культурних знань, важливою складовою індивідуальної ідентичності, яка є спільною для всіх мов. Розглянувши синтаксис понять «сім'я» та «дім» в англійській та

українській мовах, можна зробити висновок, що вони тісно пов'язані одне з одним і залишаються значущим компонентом кожної культури, особливо в тому, як вони виражають свою культуру. ідентичність. Наведені приклади фразеологізмів про сім'ю полегшують розуміння того, як у структурі мови повторюються складові сімейного життя: радість, любов, взаємоповага, сімейні проблеми, повсякденне життя, взаємодія між подружжям і дітьми, сімейні цінності. Аналіз ідіом про «Дім» показує, що дім відіграє значну роль в англійській культурі. Асоціюється з благополуччям, відпочинком і затишком сімейного вогнища. Його також вважають фортецею, місцем, де англійці почуваються як удома. Крім того, це не просто місце, де їм комфортно та привабливо, дім також є резиденцією їхнього тіла та духу» [Мосієнко 2019, с. 82–87].

Важливо визнати, що ціннісні уявлення про навколишній світ, як в англійців, так і в українців загалом складаються зі спільних стрижневих понять, які проявляються на прикладі фразеологізмів англійської та української мов, проте кожна країна має свої ціннісні пріоритети, які сформувалися історично та можуть бути різними. Тому ідіоми вважаються формою культурного дзеркала, яке відображає соціальну свідомість індивідів, їхній спосіб життя, традиції, звичаї та систему цінностей, усі з яких є важливими джерелами інформації про культурну ідентичність індивідів.

Сьогодні вже стало звичним вважати, що інститут сім'ї – особливо у розвинених країнах – розвалюється. Проте матеріали і навіть сама структура сайту, що вивчається, суперечить цьому твердженню. Онлайн-версія газети «Гардіан» виділяє окремий регулярно оновлюваний підрозділ «Сім'я» (Family) у розділі 6 «Стиль життя» (Lifestyle) [12]. Щодня до нього потрапляє від двох до одинадцяти статей. Газета намагається активно залучати аудиторію створення контенту при цьому підрозділу. Читачі можуть надіслати до редакції історії про свої сімейні проблеми, які викладаються на сайт щоп'ятниці під заголовком «Приватне життя» (Private Lives), і отримати відповіді від читачів, яких редакція просить бути

максимально коректними. Читацькі матеріали також використовуються в статтях, присвячених боротьбі зі страхами (рубрика «Віч-на-віч зі страхом», *Facing my fear*) і вирішенню сімейних проблем («Проблема вирішена», *Problem Solved*). Крім цього щоп'ятниці «Гардіан» публікує колонку «Мої сімейні цінності» (*My family values*), в якій відомі у Великій Британії персони розповідають історії своїх сімей, акцентуючи увагу на аспектах сімейного життя, які вплинули на формування їх особистості. Також у цей день виходить авторська «сімейна» колонка письменника Тіма Лота. Щосуботи в розділі з'являються матеріали «Сімейне життя» (*Family Life*) та «Лист до» (*A letter to*), надіслані читачами традиційною або електронною поштою, причому під матеріалом маються на увазі не тільки тексти, а й фотографії, а також музичні добірки. За матеріали, що публікуються, читачам, що надіслали їх, виплачують 25 фунтів. Аналіз матеріалів, що вийшли у жовтні 2016 р., показав, що найпопулярнішою темою у підрозділі «Сім'я» є тема дітей. Якщо на день виходить більше двох статей, то більше половини з них у більшості випадків присвячені дітям: проблемам стосунків батьків з дітьми, рідше вже дорослих дітей з батьками, проблемам донорства, тощо. У трьох випадках із чотирьох, коли за день була опублікована лише одна стаття, матеріали були присвячені тій самій темі. Це дозволяє зробити висновок, що концепт «сім'ї» насамперед пов'язаний для «Гардіан» із дітьми, як його обов'язковою складовою. Варто підкреслити, що в британській англійській, як уже було згадано вище, одне зі значень слова «родина» зводиться до дітей пари, що обговорюється. Таке визначення розводить поняття «родина/family» та «шлюб/marriage»: за наявності дітей сім'я можлива і без шлюбу. Ця теза підтверджує набір тем матеріалів, що потрапляють в аналізовану підрубрику: при очевидному домінуванні дитячої тематики, тема стосунків чоловіка та дружини не повністю відсутня. Новий концепт «сім'ї» передбачає союз абсолютно рівних людей, права та обов'язки, які не можуть бути задані соціумом, але розподіляються в середині сім'ї відповідно до побажань її членів. Тож, як бачимо тема сім'ї, стосунків в родині, сімейних цінностей.

Сьогодні питання ідентичності, особливо її культурної складової, стає дедалі актуальнішим. Культурна ідентичність – це передусім визнання людиною відповідних норм і поведінки, ціннісних уподобань і мов, а також розуміння ними своїх «Я» по відношенню до сформованих рис. Фразеологічний склад мови відображає культурну ідентичність населення не лише як невелику частку справжньої дійсності, дану етнічній спільноті в безпосередньому сприйнятті, а й як спосіб життя, світогляд і цінності, національний характер, темперамент, система цінностей, менталітет населення, його суспільна свідомість у цілому. В англійській лінгвокультурі простежується більша повага та повага до слова батько, яке несе державний відтінок та відтінок влади. У українській мові був виявлено таких ознак до слова «батько». Слова “son” та “daughter” сприймаються по-різному в англійській та українській мовах. Приміром, якщо у слові “son” простежується позитивна конотація, то українській культурі дана конотація відсутня. У українській мові слово «дочка» несе позитивне значення, а англійською, навпаки, спостерігається негативна конотація. Слова “mother” і “father” в англійській мовній культурі містять у собі переважно аналогічні аспекти. Українське слово «сестра» виражено менш емоційно, ніж англійське слово “sister”. Якщо українській культурі немає різкого розмежування ступенів спорідненості, то англійської лінгвокультурі таке розмежування виражено досить чітко і ясно. Слова “uncle\ aunt” використовуються по відношенню до чужих людей, а не тільки до родичів сім’ї. Рідними людьми для англійців є ті родичі, які перебувають у нуклеарної сім’ї. Племінник і племінниця відзначаються близьким ступенем спорідненості для української людини, проте для англійців слова “nephew” і “niece”, не вважаються близьким ступенем спорідненості і сприймаються як близькі родичі. Слова “husband and wife” не містять у собі жодного негативу, навпаки, для англійців вони представляють «одну команду». У поняттях “house”, “home” та “family” простежується емоційний зв’язок в англійському менталітеті. Концепт клановості знаходиться глибоко у національній

свідомості британців, він багато в чому визначає традиції та закони внутрішньосімейних відносин. Сімейні цінності поділяються на матеріальні та духовні. Й ті, й інші можуть бути справжніми сімейними цінностями, якщо підтримуються і захищаються всіма членами сім'ї. До матеріальних цінностей належить сімейне майно, що передається у спадщину. Духовні цінності – це ідеї, переконання, які об'єднують сім'ю, те, заради чого вона існує. Це не просто загальний погляд на різні питання (світогляд), а й прагнення відстоювати цей погляд, захищати його. Духовні цінності втілюються в сенсі життя, етиці та моралі, характері статевих відносин, змісті сімейних традицій, розумінні ролей чоловіка і дружини, старшого покоління, ставленні до друзів, сусідів і сторонніх, охоплюють загальний сімейний спосіб життя [Кравченко 2015, с. 300]. Варто відзначити, що вагому цінність у англійській культурі відіграє повага до членів сім'ї. Шанобливого ставлення дотримуються по відношенню до старших за віком, вищих за соціальним статусом, та близьких людей. Повага є неабиякою цінністю, адже є вагомим елементом налагодження комунікацій та відносин. Поважаючи інших, англійці переважно очікують такого ж відношення й до себе. Загалом, в англійському суспільстві та сім'ї прийнято цінувати всі можливості в житті та подарунки долі, не сприймати їх як належне, а бути вдячним. Високу позицію у системі цінності англійської культури займає конфіденційність. Як вже було згадано, англійці надають перевагу тримати при собі, не ділитись своїми думками, почуттями. В англійській культурі родина вважається однією з основних цінностей життя та ключем до особистого щастя, тому сімейні зв'язки цінуються більше, ніж стосунки з людьми поза сім'єю. Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що британська сім'я протягом усієї історії свого розвитку віддавала перевагу різним цінностям, зміст яких значною мірою детермінувався поглядами на саму сутність сім'ї, характером розподілу рольових обов'язків, закритістю/відкритістю сімейного колективу щодо суспільства, покладеними на неї функціями. Останніми роками спостерігається підвищення уваги до моральних, гуманістичних

цінностей, які розглядаються як основоположні принципи, що забезпечують ефективну життєдіяльність сімейного мікроколективу, ефективне його функціонування.

Отже, аксіологічний компонент втілюється у наступних характеристиках: вищі духовні цінності, духовний світ, аксіологічна складова, ціннісні виміри, оцінка та ставлення людини до того чи іншого об'єкта усе це ми розглянули на прикладі літератури. І таким чином концепт “family” постає перед нами як мовно-культурний феномен, що існує у індивідуальній та колективній свідомості носіїв певного етносу (народу, держави, країни, регіону тощо), відображає менталітет, історію, культуру та досвід, набутий індивідами у процесі трудової діяльності та розвитку суспільства.

Висновки до другого розділу

У результаті можна зробити висновок, що лексема *family* стає складовою частиною багатьох словосполучень, фразеологізмів та паремій. Концепт “family” становлять сферу «споріднені відносини», включають до свого складу низку конотацій, що мають національну специфіку в рамках англійської лінгвокультури. Концептосфера «споріднені відносини» знаходить своє вираження в англійському семантичному полі, що складається з термінів спорідненості, а також найменувань, що відносяться до колективних уявлень про будинок, сім'ю, кровноспоріднених відносин і спорідненості по подружжю. Сутність родинних відносин виявляється у англійській з допомогою метафоричного образного ряду, що входить у англійський культурний код. Метафорика сімейних відносин в англійській лінгвокультурі свідчить про значний консерватизм і традиціоналізм англійських сімейних підвалин. Особливості семантики термінів спорідненості показують, що концепт «родина» включає найбільш тісні і близькі відносини, характерні для нуклеарної сім'ї, у той час як інші родинні відносини входять, швидше, в концепт «клан». Таким чином, простежується

чітка градація ступенів спорідненості, що знаходить своє відображення у лексичній семантиці.

Результати виконаної роботи підтверджують наше спостереження про те, що англійський лінгвокультурний концепт «родина» має національно-культурну та національно-лінгвістичну специфіку, яка базується на тому, що нуклеарна сім'я складає замкнутий мікросвіт. Ця робота допомогла побачити, що поняття «родина» є найбільш значущим серед ціннісних орієнтирів, які відбиваються у культурі та мові англійської нації.

Також у роботі було проаналізовано вербалізацію концепту “family” в англійській лінгвокультурі. Отже, наприкінці роботи зроблено висновок про те, що концепт “family” дає змогу побачити цілий ряд лексем, які його утворюють, таких як: *happiness, love, mutual understanding, family problems, life, relationships between spouses and children, family values, clarification of the relations between spouses, education of children, family relations.*

ВИСНОВКИ

Сприймаючи навколишній світ, людина формує уявлення та судження про предмети, явища, події, дає їм власну оцінку. Відбувається процес становлення, відображення та функціонування у свідомості індивіда складноструктурованого, багатогранного комплексу уявлень про певне поняття. Результатом цього процесу є концепт як складне, комплексне, ментально-психічне явище.

Аналіз теоретичних джерел показує, що утверджені в мовознавстві підходи до тлумачення понять «концепт» та «концептосфера» дають змогу з нових позицій розглядати закономірності та особливості кореляції мови, свідомості та культури, а отже, відкривають нові аспекти взаємодії когнітивного мовознавства, лінгвокультурології, психології, культурології, філософії. Також з'являється змога розширити рамки змістовного аналізу мовних явищ, що додає значно більшу глибину і ефективність семантичним дослідженням. Лінгвоконцептологія ґрунтується на виявленні та вивченні концептів, а також засобів їхньої репрезентації. Концепт як ментальне утворення у свідомості індивіда – вихід на концептосферу соціуму, тобто культури, а концепт як одиниця культури – це фіксація колективного досвіду, який стає набутком індивіда. Таким чином, концепт – це ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини, що володіє відносно впорядкованою внутрішньою структурою та представляє собою результат пізнавальної діяльності особистості і суспільства та несе комплексну, енциклопедичну інформацію про відображуваний предмет або явище, про інтерпретацію цієї інформації суспільною свідомістю і відношенню суспільної свідомості до цього явища чи предмета. Також, концепт включає абстрактні, конкретно-асоціативні і емоційно-оціночні ознаки, а також спресовану історію поняття.

Картина світу — це сукупність уявлень людини про світ, концептуальна та мовна картини світу взаємопов'язані між собою: перша — об'єктивує знання у свідомості людини, що реалізується через мовну картину світу, але вона значно ширша; друга — засіб вивчення певних індивідуальних чи національних особливостей поведінки людей через моделювання концептів. Концептуальна картина світу масштабніша від мовної. Вона не обмежена мовною інформацією, оскільки «у її творенні беруть участь різні типи мислення, і не все, що пізнано людиною, набуває словесної форми, не все відображається за допомогою мови, і не вся інформація, яка надходить із зовнішнього світу, набуває мовного виразу». Мовна картина світу є більш стислою, бо мовне вираження отримують тільки ті концепти, які є важливими для нації. Мовні та концептуальні картини світу є аксіологічними за своєю природою, адже вони створені людиною і становлять основу людської ментальності. Сукупність суттєвих для певної культури ціннісних домінант, що відображують загальнолюдські цінності та визначають межі національних культур, складає ціннісну (аксіологічну) картину світу. Способами вираження ціннісних домінант слугують мовні та концептуальні утворення. Національні цінності певного народу являють собою аксіологічні орієнтири, які визначають пріоритети духовного життя та закріплюються у так званих ціннісних (ключових) концептах. Вивчення та порівняння концептосфер кожної національної культури допомагає розкрити їх неповторність та дослідити, чому саме такі концепти стали ключовими для певної нації.

Мова та культура є двома невід'ємними ідентифікаційними характеристиками етносу. А фразеологізми, в свою чергу, виступають як знаки культурної ідентичності, котрі властиві всім мовам. Фразеологічний склад мови — це дзеркало, у якому лінгвокультурна спільнота ідентифікує свою національну самосвідомість. У будь-якій мові вони мають свої особливі форми виразу. Саме фразеологічний пласт найвиразніше розкриває характер етнічної спільноти, народу, передає самобутній національно-культурний

скарб із покоління в покоління, відображує культурну ідентичність його представників

«Сім'я» – один із ключових концептів, необхідних для розуміння людської поведінки та особливостей ціннісних орієнтацій представників тієї чи іншої культури. Проаналізовані словники дають схоже значення поняття «Сім'я»: *групу людей, пов'язаних один з одним спорідненим узами, – наприклад, мати, батько та їхні діти*; *група людей, які пов'язанні кров'ю чи шлюбом*; *усі нащадки спільного предка*.

У ході дослідження було встановлено, що концепти об'єктивуються в мові передусім лексемами, так званими вербалізаторами концептів, зокрема ключовими словами-репрезентантами та їх синонімами. В рамках вивчення великої кількості фразеологізмів ми розділили фразеологізми, пов'язані з концептом “family” на семантичні групи. Тож, фразеологічний фонд на позначення концепту “Family” має 12 семантичних груп. Перерахуємо їх:

1. **Семантична група «Діти схожі на своїх батьків»** (*Like father, like son; Like mother, like daughter; Like parents, like children;*);
2. **Семантична група «Багатство і щастя батьків – у дітях»** (*Children are poor men's riches; Happy is he that is happy in his children; He that has no children knows not what love is;*);
3. **Семантична група «Діти – дар Божий»** (*Remember that your children are not your own, but are lent to you by the Creator*)
4. **Семантична група «Батьки люблять дитину, якою б вона не була»** (*Every mother thinks her own gosling a swan;*);
5. **Семантична група «Виховання дітей»** (*Charity begins at home; An undutiful daughter will prove an unmanageable wife;*);
6. **Семантична група «Діти потребують часу та турботи»** (*One chick keeps a hen busy; Fatherhood isn't easy like motherhood;*);
7. **Семантична група «Подружжя схоже один на одного»** (*A good Jack makes a good Jill; A good wife makes a good husband;*);

8. Семантична група «**Подружжя повинні піклуватися один про одного**» (*The cobbler's wife is the worst shod; The woman who loves her husband corrects his faults*);
9. Семантична група «**Діти – протилежність батьків**» (*Many a good father has but a bad son; Miserly father makes a prodigal son*);
10. Семантична група «**У кожної людини є своя друга «половинка»**» (*Every Jack has his Jill; Marriages are made in heaven; Behind every great man, there stands a woman*);
11. Семантична група «**У шлюбі відкривається характер подружжя**» (*All are good lasses but whence come the bad wives; Keep your eyes wide open before marriage, half shut afterwards*);
12. Семантична група «**Не з багатством жити – з людиною**» (*A great dowry is a bed full of brambles*).

Концепт — сім'я, яка вважається одним з п'яти фундаментальних інститутів суспільства, що надає йому стабільність і здатність поповнювати населення в кожному наступному поколінні. Концепт «сім'я» широко представлений в англійських фразеологізмах, які відображають родинні зв'язки, статусні позиції в сім'ї, взаємини, кровну спорідненість, матеріальний стан сім'ї.

Таким чином, фразеологізми є знаками культурної інформації, важливим компонентом ідентичності особистості, котрі властиві всім мовам. Розглянувши фразеологізми на позначення концепту «сім'я» в англійській мові, можна зробити висновок, що вони залишаються одними із ключових цінностей для народу, засобами вираження культурної ідентичності представників цієї лінгвокультури. Наведені фразеологізми про сім'ю дають змогу побачити, яким чином у мовному складі відтворені складові сімейного життя: щастя, любов, взаєморозуміння, взаємопідтримка, сімейні проблеми, побут, взаємини між подружжям і дітьми, сімейні цінностей. Слід зазначити, що ціннісні картини світу в англійців, загалом містять ключові концепти, що можна побачити на прикладі фразеологічних одиниць англійської мови,

однак, кожна нація має властиві лише їй ціннісні пріоритети, які сформувались історично та можуть бути специфічними порівняно з іншими культурами.

Отже, фразеологізми є своєрідним дзеркалом культури, в якому відображається суспільна самосвідомість народу, спосіб життя, традиції, звичаї, система цінностей, світовідчування, світосприйняття і саме тому вони слугують цінним матеріалом для дослідження питань культурної ідентичності представників певної лінгвокультури. Фразеологічний склад мови віддзеркалює культурну ідентичність не лише як фрагмент реальної дійсності, даний етнічній спільноті у безпосередньому сприйнятті, а й образ життя, світобачення і світовідчуття, національний характер, темперамент, систему цінностей, – менталітет народу, його суспільну самосвідомість у цілому.

Робота має перспективи для подальшого комплексного дослідження лінгвоконцептів, які конституюють англійську концептуальну картину світу. У подальшому плануємо дослідити здійснення зіставного аналізу структури концепту сім'ї в англійській та українській мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрусь А. Ф. Деякі аспекти концептуального аналізу мовних одиниць. *Буковинський журнал*. Чернівці, 2008. Вип. 2. С. 254–262.
2. Антонова О. К. Структура концепту та способи його вербалізації. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. Київ, 2010. Вип. 11. С. 10–13.
3. Аксіологічна функція філософії. URL : <https://studfile.net/preview/511-5330/page:10/> (дата звернення: 25.09.2023).
4. Бакай Б. Я. Формування фразеології в переломні моменти історії народів Європи (на матеріалі української, російської, англійської, німецької, французької мов у періоди першої та другої світових воєн) : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.15. Київ, 2000. 16 с.
5. Балашова С. С. Сучасне розуміння концепту. *Актуальні проблеми германської філології в Україні та Болонський процес* : матеріали II Міжнародної конференції (20–21 квітня 2007 року). Чернівці, 2007. С. 38–40.
6. Баран Я. А. Фразеологія у системі мови: автореф. дис. докт. філол. наук : 10.02.15. Івано-Франківськ, 1999. 31 с.
7. Белова А. Д. Мовні картини світу: принципи утворення та складові. *Проблеми семантики слова, речення та тексту* : збірник наукових статей. Вінниця, 2001. Вип. 7. С. 26–30.
8. Великий тлумачний словник української мови / голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. С. 571.
9. Газета “*The Guardian*”. URL : <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/family> (дата звернення: 23.09.2023).
10. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ, 2004. С. 284. URL : <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3552/>

holubovska.pdf;jsessionid=AD104ABBF79B52A16F8F8BB8153FEA27?sequence=1 (дата звернення: 15.08.2023).

11. Городецька О. В. Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Ужгород, 2003. 21 с.
12. Гусар А. В. Мовні засоби втілення давньоскандинавських міфологем у сучасному пісенному дискурсі : дис. докт. філос. наук. 035 Філологія. Київ, 2021. 28–30 с.
13. Давиденко А. О. Концепт «FAMILY» як один з основних в англійській лінгвокультурі : дис. канд. філол. наук. 035 Філологія. Київ, 2021. 180 с.
14. Денисова С. П. Картина світу та суміжні поняття в зіставних дослідженнях. *Проблеми зіставної семантики* : збірник наукових праць. Київ, 2005. Вип. 7. С. 9–15.
15. Жаботинская С. А. Концептуальний аналіз: типи фреймів. *Вісник Черкаського університету імені Богдана Хмельницького*. Черкаси, 1998. Вип. 11. С. 12–25.
16. Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. Кривий Ріг, 2010. Вип. 4. С. 20–25.
17. Зінченко К. В., Пелепецька Ю. М. Поняття концепту як універсальної багатовимірної лінгвістичної категорії. *Актуальні проблеми функціонування мови і літератури в сучасному полі етнічному суспільстві* : матеріали міжнар. наук. практ. конф., м. Мелітополь, 27–28 вересня. Мелітополь, 2018. С. 35.
18. Іващенко В. Л. Функціональна топологія концептів як одиниць культури. *Вісник Львівського університету*. Львів, 2004. Вип. 34. Ч. I. С. 390–397.
19. Іващенко В. Л. Концептуальна репрезентація фрагментів знання в науково-мистецькій картині світу (на матеріалі української мистецтвознавчої термінології) : монографія. Київ, 2006. С. 48–98.

20. Єсипенко Н. Г. Вербальний профіль і концептуальна структура англосаксонських культурних концептів. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Київ, 2012. Вип. 2. Т. 15. С. 187–189.
21. Ковбаско Ю. Г. Концепт «питання» у мовній картині світу. *Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство* : міжвузівський збірник наукових статей. Бердянськ, 2009. Вип. 4. С. 186–195.
22. Косенко А. В. Когнітивна структура концепту BEAUTY в англійській мові. *Лінгвістичні та методичні проблеми навчання мови як іноземної: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції*. Полтава, 2010. С. 33–36.
23. Косенко О. С. Мовна картина світу. Міжвузівський збірник наукових праць. Дніпро, 2010. Вип. 34. С. 104–114.
24. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки : монографія. Львів, 2000. 350–356 с.
25. Кравченко Т. В. Сім'я і сімейні цінності у Великій Британії : історія і сучасність. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Київ, 2015. Вип. 19 (1). С. 299–309.
26. Куцос О. І. Класифікація визначень поняття «концепт» методом кластерного аналізу. *Журнал «Закарпатські філологічні студії»*. Ужгород, 2022. Вип. 24. С. 171–175.
27. Лінгвістичний енциклопедичний словник / гол. ред. А. Загнітко. Вінниця, 2020. С. 348–353.
28. Лисиченко Л. А. Структура мовної картини світу. *Науково-теоретичний журнал*. Вид-во Інституту мовознавства імені О. О. Потебні, Українського мовно-інформаційного фонду НАН України. Київ, 2004. Вип. 5–6. С. 36–42.
29. Лисиченко Л. А. Лексико-семантичний вимір мовної картини світу : монографія. Харків, 2009. 12 с.

30. Луньова Т. В. Образний компонент концепту ГАРМОНІЯ та мовні засоби його втілення (на матеріалі сучасної англійської мови). *Вісник КНЛУ*. Київ, 2003. Вип. 2. Т. 6. С. 140–144.
31. Мартинюк. А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2012. С. 38-41.
32. Моисеєнко К. М., Гудошник О. В. Британські традиційні цінності на сайті The Guardian. *Науковий журнал «Масова комунікація у глобальному та національному вимірах»*. ДНУ імені О. Гончара. Дніпро, 2019. Вип. 11. С. 82–87.
33. Полюжин М. М. Типологія й аналіз концептів. *Науковий журнал «Актуальні проблеми романно-германської філології та прикладної лінгвістики»*. Чернівці, 2010. С. 80–89.
34. Полюжин М. М. Поняття концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2015. Вип. 4. С. 212–222.
35. Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць *Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2022. Вип. 49. С. 218–220.
36. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя, 2008. С. 322–325.
37. Саєвич І. Г. Картина світу і модель світу в лінгвістичних студіях. *Мова і культура*. Київ, 2012. Вип. 15, Т. 7. С. 93–99.
38. Семенюк І. С. Мовні засоби відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та публіцистиці : монографія. Житомир, 2008. 256 с.
39. Скобнікова О. В. Вербальна репрезентація концепту «FAMILY». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Одеса, 2017. Вип. 30 (2). С. 49–51.

40. Стасюк Т. В. Методика змістовного структурування концепту. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Миколаїв, 2014. Вип. 209. Т. 221. С. 98–102.
41. Трофіменко Я. В. Концепт та концептосфера в сучасній англомовній лінгвістичній парадигмі. С. 1. URL: [https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/25395/1/Trofimenko.pdf](https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/download/123456789/25395/1/Trofimenko.pdf) (дата звернення: 14.08.2023).
42. ТіканЯ. Г. Фразеологічні засоби вираження культурної ідентичності представників англійської та української лінгвокультур : збірник наукових праць. Київ, 2017. Вип. 10. С. 50–53.
43. Удовіченко Г. М. Місце когнітивної лінгвістики і сучасному мовознавстві. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Миколаїв, 2014. Вип. 209. Т. 221. С. 103–106.
44. Філософський енциклопедичний словник. НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди / редкол. В. І. Шинкарук (голова) та ін. Київ, 2002. Т. VI. С. 300–301.
45. Хорошун О. О. Концепт як основне поняття когнітивної лінгвістики. *Вісник Житомирського державного університету*. Житомир, 2010. Вип. 49. С. 158–161.
46. Шкуріна Н. М. Культурний феномен традиційної англійської сім'ї вікторіанської епохи. *Матеріали П'ятнадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського 3–4 квітня*. Одеса, 2020. С. 47–49.
47. Яремчук А. Мовна картина світу – концептуальна картина світу – художня картина світу: параметричні ознаки й характер співвідношення С. 71. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/344999856.pdf> (дата звернення: 16.08.2023).

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

48. (AHD) American Heritage Dictionary. URL: <https://ahdictionary.com/word/search.html?q=family> (accessed: 10.09.2023).
49. (BK) Britannica Kids. URL: <https://kids.britannica.com/kids/article/family/399450> (accessed: 10.09.2023).
50. (CD) Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english-ukrainian/family> (accessed: 10.09.2023).
51. (CD) The Century Dictionary. URL: <http://triggs.djvu.org/century-dictionary.com/splash3.html> (accessed: 10.09.2023).
52. (CED) Collins English Dictionary – Complete and Unabridged. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/family> (accessed: 11.09.2023).
53. (FDF) The Free Dictionary by Farlex. URL: <https://www.thefreedictionary.com/family> (accessed: 11.09.2023).
54. (LDCEO) Longman Dictionary of Contemporary English Online. URL: <https://www.ldoceanline.com/dictionary/family> (accessed: 12.09.2023).
55. (MWD) Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/family> (accessed: 12.09.2023).
56. (OED) Online Etymology Dictionary. URL: <https://www.etymonline.com/search?q=family> (accessed: 12.09.2023).
57. (OLD) Oxford Learner's Dictionary. URL: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/family_1?q=family (accessed: 13.09.2023).
58. (ID) The Idioms Dictionary. URL: <https://www.theidioms.com/search/?q=family#gsc.tab=0&gsc.q=family&gsc.page=1> (accessed: 17.09.2023).
59. (UE) Using English.com. URL: <https://www.usingenglish.com/search/?q=family> (accessed: 17.09.2023).

SUMMARY

The article researches into interpretation of term “concept”, and also analyses its contemporary use in modern linguistics.

The object of the work can be defined as theoretical substantiation of the concept FAMILY and consideration of its lexical and phraseological means of verbalization in the English language.

The main aim of this work is a study devoted to the study of the concept of "family", revealing its foundations and its verbalization using various means of the English language.

A concept is contemporary term, which is basic in a number of humanities: linguistics, literary criticisms, philosophy, philology, psychologies, and culture study. Most linguistic approaches to understanding the sense of “concept” are mostly connected to linguocognitive and linguocultural interpretation of this phenomenon. The linguistic approach to interpretation of phenomenon of “concept” enables from new positions to examine conformities to regulations and features of correlation of language, consciousness and culture. An etymological and component analysis of the lexeme “family” as a name of a concept “family” is carried out on the material of the interpretative and etymological dictionaries of the English language.

The given idioms about the family make it possible to see how the components of family life are reproduced in the language structure: happiness, love, mutual understanding, mutual support, family problems, everyday life, relations between spouses and children, family values. The phraseological composition of the language reflects the cultural identity not only as a fragment of real reality, given to the ethnic community in direct perception, but also the way of life, worldview and worldview of the people.

Key words: *concept, concept sphere, notion, linguoconceptology, cognitive linguistics, family.*

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Креузова Юлія Олегівна, студент(ка) 2 курсу магістратури, заочної форми навчання, факультету іноземної філології, спеціальність 035 Філологія, освітньо-професійна програма Мова і література (англійська) адреса електронної пошти ukreuzova30@gmail.com, - підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Особливості вербалізації концепту FAMILY засобами англійської фразеології та паремій» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ(студент) Креузова Ю. О.